

PORADNIK

Jak skutecznie wdrażać „Model szkoły ćwiczeń”

Redakcja merytoryczna

Agnieszka Pietryka

Redakcja językowa i korekta

Katarzyna Gańko

Projekt okładki, skład

Artur Wyroślak

Wydawca

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-479 Warszawa

www.ore.edu.pl

tel. 22 345 37 00

fax 22 345 37 70

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa
– Użycie niekomercyjne 4.0 Polska.

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

WSTĘP.....	3
ROLA SZKOŁY ĆWICZEŃ W SYSTEMIE EDUKACJI <i>Anna Kowalska</i>	4
SZKOŁA ĆWICZEŃ DROGĄ DO REALIZACJI POLITYKI OŚWIATOWEJ PAŃSTWA I POLITYKI SAMORZĄDU <i>Violetta Pulwarska</i>	16
WYKORZYSTANIE DZIAŁAŃ SZKOŁY ĆWICZEŃ W PROCESIE ZARZĄDZANIA SZKOŁĄ I ROZWOJU ZAWODOWYM NAUCZYCIELI <i>Emilia Kowalczyk-Rumak</i>	24
SZKOŁA ĆWICZEŃ W ROZWOJU ZAWODOWYM NAUCZYCIELA <i>Agnieszka Pietryka</i>	30
JAK PRACUJE SZKOŁA ĆWICZEŃ? PROPOZYCJA PRZYGOTOWANA NA PRZYKŁADZIE WDROŻENIA W PILOTAŻU <i>MODELU SZKOŁY ĆWICZEŃ Justyna Maziarska-Lesisz, Elżbieta Miterka,</i> <i>Agnieszka Pietryka</i>	33
Załącznik 1. ZAPLANOWANIE PRACY SIECI WSPÓŁPRACY I SAMOKSZTAŁCENIA <i>Anna Płusa</i>	39
Załącznik 2. REALIZACJA SCENARIUSZY, NAGRAŃ LEKCJI/WYDARZEŃ EDUKACYJNYCH <i>Justyna Maziarska-Lesisz, Elżbieta Miterka, Agnieszka Pietryka</i>	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Załącznik 3. WYSTĄPIENIA PRZED KAMERĄ A MOWA CIAŁA <i>Zofia Domardzka-Grochowalska,</i> <i>Agnieszka Kluszczyńska</i>	52

WSTĘP

Poradnik *Jak skutecznie wdrażać „Model szkoły ćwiczeń”* jest prezentacją jednego ze sposobów zaimplementowania opracowanej koncepcji modelu szkoły ćwiczeń do praktyki edukacyjnej, a także opisem działań realizowanych w okresie pilotażu, przygotowanych materiałów oraz propozycji wykorzystania w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego.

Zdaniem zespołu redagującego ten poradnik niezbędne jest odniesienie się do już zrealizowanych działań w ramach projektu „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń” oraz wypracowanych mechanizmów w systemie doskonalenia nauczycieli oraz zadań poszczególnych instytucji realizujących zadania w obszarze oświatowym. Szczególne odniesienie należy przyjąć wobec wypracowanego sposobu wspomagania pracy szkół, który stał się inspiracją dla budowania „Modelu szkoły ćwiczeń”, w tym w zakresie diagnozowania obszarów działania szkoły ćwiczeń jako elementu systemu doskonalenia oraz kształcenia nauczycieli, a także rozwoju zawodowego tej grupy zawodowej.

W kolejnych rozdziałach poradnika zaprezentowane zostały sposoby wykorzystania działań szkoły ćwiczeń w realizacji zadań kuratora oświaty, organu prowadzącego szkołę, dyrektora szkoły. Stanowi to uzupełnienie, a właściwie poszerzenie propozycji włączenia szkoły ćwiczeń w ofertę placówek wspierania pracy szkoły czy uczelni wyższej. Propozycje te zostały przedstawione w materiałach szkoleniowych dla poszczególnych grup przedmiotowych nauczycieli pod wspólnym tytułem [„Szkoła ćwiczeń dla rozwoju zawodowego nauczycieli”](#) i udostępnione do pobrania na stronie internetowej ORE.

W rozdziale „Jak pracuje szkoła ćwiczeń – propozycja przygotowana na przykładzie wdrożenia w pilotażu Modelu szkoły ćwiczeń” została przedstawiona metodyka wdrażania opracowanej koncepcji z udziałem wszystkich zainteresowanych tworzeniem i funkcjonowaniem szkoły ćwiczeń. Istotnym elementem będą praktyczne materiały, które posłużyły do realizacji zaplanowanych w projekcie działań i mogą być wykorzystywane w realizacji projektów konkursowych.

Przekazujemy do użytku środowiska edukacyjnego pierwsze wydanie poradnika, zapowiadamy jednak jego uzupełnienie i poszerzenie o nowe doświadczenia, które powstaną w trakcie realizacji kolejnych projektów i związanych z tym działań szkół ćwiczeń.

ROLA SZKOŁY ĆWICZEŃ W SYSTEMIE EDUKACJI

Anna Kowalska

1. Szkoły ćwiczeń w polskim systemie edukacji¹

W Polsce koncepcję programową i realizację w praktyce idei szkoły ćwiczeń, będącej warsztatem praktycznego przygotowania do zawodu, zawdzięczamy Józefowi Jeziorowskiemu, dyrektorowi Seminarium Nauczycielskiego w Poznaniu. Na początku XIX w. jako jeden z pierwszych docenił on potrzebę oraz znaczenie dobrego przygotowania praktycznego w kształceniu nauczycieli, powierzając funkcję kierownika szkoły ćwiczeń zastępcy dyrektora seminarium. Gwarantowało to właściwe powiązanie wiedzy teoretycznej z przygotowaniem praktycznym.

Znaczenie szkoły ćwiczeń w przygotowaniu przyszłych nauczycieli doceniano już w pełni w II Rzeczypospolitej. Funkcjonował wśród pedagogów pogląd, że „Nauczycielami w szkole wyższej są teoretycy, pasjonujący się problemami teoretycznymi, a nie praktycznym losem społeczeństwa, szkół i dzieci. Aby sprostać swym zadaniom, szkoła kształcąca nauczycieli musi stworzyć własną organizację, własne drogi, własne zespoły nauczających (Radwan, 1938, s. 314).

Po II wojnie światowej pierwsze regulacje prawne, sankcjonujące działalność szkół ćwiczeń, wiązały się z aktami normatywnymi dotyczącymi działalności w systemie liceum pedagogicznego. Szkoły ćwiczeń stanowiły „laboratoria pedagogiczne”, które były dla studentów miejscem obserwacji dzieci, młodzieży, a także miejscem hospitacji lekcji oraz innych zajęć dydaktyczno-wychowawczych.

Od 1973 r. – po wygaszeniu w roku 1970 liceum pedagogicznego – wprowadzono jednolity system kształcenia nauczycieli na poziomie wyższym w trybie czteroletnich studiów magisterskich. Cechą charakterystyczną tej koncepcji był nacisk na kształcenie naukowe, specjalistyczne i niedocenywanie kształcenia pedagogiczno-psychologicznego oraz metodycznego. W rezultacie przyszli nauczyciele dysponowali bogatą wiedzą z danej dyscypliny naukowej, ale nie byli dostatecznie przygotowani do pracy nauczycielskiej, a zwłaszcza pracy wychowawczej (Dzierzbicka, 1938).

Na przełomie lat 80. i 90. ówczesny minister edukacji narodowej wprowadził Zarządzenie nr 54 w sprawie zasad działania szkół ćwiczeń. Mogła być nią szkoła lub inna placówka oświatowo-wychowawcza, położona w pobliżu szkoły wyższej, posiadająca odpowiednie

¹ Po raz pierwszy opublikowano w internecie: <https://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/rola-szkoly-cwiczen-w-przygotowaniu-przyszlego-nauczyciela-do-procesu-dydaktyczno-wychowawczego> [dostęp dn. 16.12.2018].

warunki lokalowe, kadrowe, zapewniająca studentom kierunków nauczycielskich „wszechstronne poznanie pracy nauczycielskiej oraz uzyskanie umiejętności w zakresie organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego i opieki” (Kulpa, 1971, s. 9–12).

W 1993 r., w związku z ustawą o systemie oświaty, zaproponowano „nowy sposób organizowania i finansowania studenckich praktyk nauczycielskich”, a pojęcie szkoły ćwiczeń nie pojawia się obecnie w prawie oświatowym.

Istnieją na rynku edukacyjnym szkoły, które pełnią rolę „szkół ćwiczeń”: współpracujące bądź prowadzone przez uczelnie wyższe na potrzeby kształcenia przyszłych nauczycieli. Nie są one jednak powszechne, a organizacja ich pracy nie ma ujęcia systemowego. Często zdarza się, że przyszli nauczyciele w celu odbycia praktyk pedagogicznych sami poszukują szkoły, która ich przyjmie.

Dużo obecnie w środowiskach związanych z edukacją mówimy o tym, że:

- zawód nauczyciela traci na swej profesjonalności;
- degradacji uległo praktyczne przygotowanie nauczycieli;
- brak zaplecza do badań i praktyk pedagogicznych;
- nauczyciele często po ukończeniu studiów dysponują dużą wiedzą z danej dziedziny naukowej, ale brak im przygotowania praktycznego i umiejętności działania wychowawczego.

Z drugiej strony nauczyciele są grupą, która chyba najczęściej i najliczniej doskonali swoje umiejętności, podnosi kwalifikacje, biorąc udział w licznych szkoleniach (często kilku w ciągu roku).

Biorąc pod uwagę te krótkie fragmenty historii, przypomnienie idei leżących u podstaw funkcjonowania szkół ćwiczeń wydaje się celowe i zasadne. Pozwala to również na stwierdzenie, że istnieje potrzeba silniejszego powiązania systemu kształcenia i systemu doskonalenia nauczycieli z możliwością obserwacji nauczyciela w rzeczywistej pracy z uczniem. Potrzebę tę zaspokajają właśnie szkoły ćwiczeń.

Głównym celem projektu „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń” było przygotowanie założeń prawno-organizacyjnych i finansowych szkół ćwiczeń, a także zaproponowanie przykładowych form i metod pracy umożliwiających utworzenie oraz prowadzenie szkoły jako szkoły ćwiczeń. Tak działająca placówka może stanowić uzupełnienie systemu doskonalenia nauczycieli, służyć praktycznym działaniom w podnoszeniu kompetencji nauczycieli i kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Do najważniejszych działań podjętych w projekcie należały:

1. Wypracowanie „Modelu szkoły ćwiczeń”.
2. Opracowanie standardów pracy szkół ćwiczeń, w szczególności standardów współpracy tych szkół z placówkami wspomagania i innymi instytucjami, w tym uczelniami wyższymi.
3. Opracowanie 40 zestawów materiałów szkoleniowych, w tym multimedialnych i e-learningowych, oraz programów 10 kursów e-learningowych dla nauczycieli w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych, (ICT, przedmioty matematyczno-przyrodnicze, języki obce), kształtowania właściwych postaw (kreatywności, innowacyjności, pracy zespołowej) oraz indywidualizacji pracy z uczniem. Zasoby te wykorzystane będą w trakcie pilotażowego wdrożenia modelu oraz w realizacji projektów konkursowych – tworzenia szkół ćwiczeń w powiatach.
4. Pilotażowe wdrożenie modelowej szkoły ćwiczeń.
5. Przygotowanie rekomendacji do zmian przepisów prawnych umożliwiających funkcjonowanie szkół ćwiczeń w systemie oświaty.

„Nowa szkoła ćwiczeń” nie będzie jednak wyłącznie miejscem kształcenia przyszłych nauczycieli, ale również miejscem, gdzie czynni nauczyciele będą rozwijać swoje kompetencje w drodze mistrzostwa zawodowo-osobistego oraz doskonalić swoją pracę dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą. Aktywność wewnętrzną i zewnętrzną szkoły ćwiczeń jest więc wielopłaszczyznowa i wymaga systematycznej, zaplanowanej i rzeczywistej współpracy pomiędzy partnerami zewnętrznymi: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, bibliotekami pedagogicznymi, organami prowadzącymi szkoły oraz szkołami wyższymi kształcącymi nauczycieli, organem nadzoru pedagogicznego.

Szkoła ćwiczeń, której model został zaproponowany w projekcie koncepcyjnym „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń” to:

- zespół zaplanowanych działań szkół i placówek oraz instytucji służących wspieraniu procesu uczenia się nauczycieli i studentów;
- placówka, gdzie przyszli nauczyciele będą doświadczać praktycznej weryfikacji teorii, którą poznają podczas studiów, a obecni nauczyciele będą doskonalić swój warsztat pracy;
- placówka, gdzie student zmierzy się – pod kierunkiem swojego opiekuna – z praktyką pedagogiczną: zarówno w zakresie dydaktyki, jak i wychowania, a nauczyciele będą rozwijać swój warsztat pracy i dzielić się swoimi pomysłami z innymi nauczycielami w celu wzmocnienia kompetencji nauczycieli z innych szkół;

- placówka, gdzie najnowsze trendy i strategie pedagogiczne będą podlegać praktycznej weryfikacji.

Przy tak licznych obszarach działań podejmowanych przez szkołę ćwiczeń największym wyzwaniem, przed którym stoimy po zakończeniu projektu jest głównie organizacja i funkcjonowanie nowej instytucji w obecnym systemie edukacji i szkolnictwa wyższego oraz sprawna i skuteczna realizacja zadań szkoły ćwiczeń w zmienionym systemie wsparcia i doskonalenia zawodowego nauczycieli.

2. Rola szkoły ćwiczeń w systemie kształcenia przyszłych nauczycieli

Historyczne uwarunkowania funkcjonowania szkół ćwiczeń łączą je zdecydowanie z przygotowaniem do zawodu nauczycielskiego. Ta perspektywa działania szkoły ćwiczeń wydaje się jednoznaczna i najmniej dyskusyjna. Poza tym w tym zakresie dysponujemy chyba największym bagażem doświadczeń na przestrzeni minionych lat.

Nie ulega wątpliwości, że tylko w rzeczywistych warunkach codziennej pracy szkoły, studenci kierunków pedagogicznych mogą zmierzyć się z praktyką edukacyjną w obszarach kształcenia i wychowania.

Wszystkie działania szkoły ćwiczeń we wskazanym obszarze powinny być prowadzone w ścisłej współpracy z uczelniami kształcącymi nauczycieli. Działania te powinny dążyć do przełamania dychotomicznego podziału na teorię i praktykę, profesjonalnego przygotowania studentów do zawodu i ciągłej modernizacji procesu edukacyjnego, warsztatu pracy nauczycieli. Zbliży to środowisko akademickie i przyszłych nauczycieli do szkoły. Szkoła ćwiczeń może też być miejscem testowania nowych teorii, trendów i kierunków pedagogicznych.

Powyższe działania będą miały oddziaływanie na zagadnienie profesjonalizacji zawodu nauczyciela.

Perspektywa przygotowania do zawodu nauczycielskiego, metody i formy oraz płaszczyzny współpracy szkoły ćwiczeń z uczelniami wyższymi szczegółowo opisują opracowane w projekcie „Model szkoły ćwiczeń” i „Zasady współpracy szkoły ćwiczeń”. Na szczególną uwagę zasługują też przygotowane w projekcie zestawy materiałów szkoleniowych, w tym szczególnie: materiały multimedialne, scenariusze zajęć edukacyjnych i nagrania lekcji, które mogą być wykorzystywane przez studentów na zajęciach praktycznych. Dużą ich wartość podkreślają eksperci merytoryczni w przygotowanych komentarzach, wskazując również możliwości ich wykorzystania na zajęciach ze studentami.

Odnosząc się do roli szkoły ćwiczeń w kształceniu przyszłych nauczycieli, należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden ważny aspekt istnienia szkoły ćwiczeń w systemie.

Mowa tu o problemie badania predyspozycji studenta do wykonywania zawodu nauczyciela. Zawód nauczyciela jest szczególny i nie da się porównać go z żadnym innym. Od nauczyciela, od jego osobowości, od jego kunsztu pedagogicznego i mądrości zależy często droga życiowa wychowanka, jego rozwój umysłowy, postawa obywatelska, miejsce i rola w życiu. Dlatego od nauczyciela oczekuje się wysokich kompetencji pedagogicznych i merytorycznych oraz świadomości, że swoje decyzje podejmuje on samodzielnie, odpowiada za nie i ponosi ich konsekwencje. Nauczyciel powinien nie tylko przekazywać informacje, ale też uczyć, jak tworzyć z nich holistyczną i użyteczną całość oraz w jaki sposób te informacje celowo i selektywnie pozyskiwać. Zadaniem nauczyciela jest w takiej samej mierze uczyć i wychowywać. We współczesnej szkole proporcje między kształceniem a wychowaniem powinny być przywrócone, może nawet na korzyść wychowania. Dlatego szczególnie istotne jest zarówno przygotowanie teoretyczne, jak i praktyczne do wykonywania obowiązków wychowawcy klasy. Obowiązki te pełni prawie każdy nauczyciel – niezależnie od nauczanego przedmiotu. W tym obszarze widać ogromne zadanie do realizacji przez przyszłe szkoły ćwiczeń.

Z pewnym uproszczeniem i uogólnieniem można przyjąć kilka cech, pożądanych w pracy nauczyciela (szczególnie przez uczniów):

1. Otwartość i umiejętność kontaktu z młodzieżą (empatia);
2. Kompetencje merytoryczne i metodyczne;
3. Poszanowanie godności ludzkiej;
4. Sprawiedliwość i obiektywizm w ocenianiu;
5. Dialogowość, negocjacyjność, demokratyczny styl kierowania;
6. Dyscyplina;
7. Tolerancja, kultura ogólna i pedagogiczna;
8. Umiejętność planowania i organizowania pracy własnej i zbiorowej;
9. Poczucie humoru (Banach, 1995, s. 40).

Student kierunków pedagogicznych powinien po zderzeniu z rzeczywistością szkoły ćwiczeń, w drodze samopoznania i samooceny odpowiedzieć na kluczowe pytania:

- Czy zawód nauczyciela jest zawodem, który chcę wykonywać?
- Czy podołam zadaniom zawodu nauczyciela wychowawcy?
- Czy posiadam kompetencje dydaktyczne, wychowawczo-społeczne, komunikacyjne, informatyczno-medialne niezbędne do wykonywania zawodu?
- Czy moje cechy osobowości pozwolą mi pełnić funkcję wychowawcy?

Odpowiedź na te pytania, a nawet sama refleksja nad nimi pozwoli studentowi szkoły ćwiczeń być w przyszłości nauczycielem, a nie tylko sprawnie wykonywać zawód nauczyciela.

Nie powinno być tak, jak często się niestety zdarza, że zawód nauczyciela przez wielu absolwentów studiów wyższych traktowany jest jako ich porażka lub klęska życiowa.

3. Miejsce szkoły ćwiczeń w systemie doskonalenia nauczycieli

Nauczyciel to zawód, którego nie zdobywa się w żadnym skończonym procesie kształcenia czy też doksztalcania. Studia, a ściślej wykształcenie jakie zdobywa w ich trakcie kandydat na nauczyciela, rozpoczynają dopiero proces stawania się nauczycielem. Proces ten obejmuje całą osobowość nauczyciela i trwa nadal – jako rozwój zawodowy – także po zdobyciu formalnych uprawnień do wykonywania zawodu. Nauczyciel staje się nauczycielem, wykonując swój zawód, dzięki własnemu wysiłkowi, autorefleksji i samoocenie swoich działań.

Doskonalenie nauczycieli należy do tych elementów systemu oświaty, który w znaczący sposób wpływają na poprawę jakości procesu uczenia. Według badań Johna Hattiego doskonalenie nauczycieli w wysokim stopniu wpływa na wyniki osiągnane przez uczniów.

Projekt TALIS (Teaching and Learning International Survey), koordynowany przez OECD i IEA, skupia się na badaniu warunków pracy nauczycieli, ich postawach wobec nauczania, praktykach stosowanych na lekcjach. W krajach biorących udział w projekcie zaobserwowano wysoki odsetek nauczycieli uczestniczących w sformalizowanych czynnościach doskonalących. Z deklaracji polskich nauczycieli gimnazjów wynikało, że w formach doskonalących brało udział 90,4% badanych nauczycieli (średnia TALIS 88,5%). Wskaźnik intensywności, wyrażony średnią liczbą dni poświęconych na rozwój zawodowy, wynosił w Polsce prawie 29 dni (Hernik i in., 2014).

Istotnym z punktu widzenia rozwoju szkół ćwiczeń wynikiem badań TALIS jest fakt, że prawie 44% badanych w Polsce nauczycieli wskazało, że w zakresie doskonalenia zawodowego chciałoby „osiągnąć więcej”. W Polsce, podobnie jak w innych krajach, obszarem, w jakim nauczyciele chcą się doskonalić zawodowo najbardziej (ok. 30% nauczycieli) jest nauczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami (Hernik i in., 2014).

Poza wykorzystaniem w nauczaniu umiejętności z zakresu technik komputerowych dla polskich nauczycieli również poradnictwo na rzecz uczniów jest dziedziną, w której odczuwają dużą potrzebę doskonalenia.

Warto wskazać niepokojący wniosek z ww. badań, że aż 39% nauczycieli w Polsce chciałoby doskonalić się zawodowo, ale w ofercie nie znajdowało odpowiednich szkoleń. Rozmijanie się oczekiwań nauczycieli z ofertą doskonalenia jest niekorzystne dla jakości procesu dydaktycznego (Hernik i in., 2014).

Innym nieco zagadnieniem jest problem zbieżności obszarów doskonalenia pracy nauczycieli z potrzebami szkoły. Zarówno z punktu widzenia rozwoju osobistego nauczyciela, jak i podnoszenia jakości pracy szkoły zagadnienia te powinny być silnie skorelowane. Stąd diagnoza przeprowadzona wspólnie z radą pedagogiczną przez pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej lub placówki doskonalenia lub biblioteki pedagogicznej, wskazująca mocne strony pracy szkoły jest szczególnie ważna dla tworzenia szkół ćwiczeń. Prowadzi bowiem do określenia obszarów, w których szkoła może być szkołą ćwiczeń.

Sama wiedza zdobyta przez nauczycieli na studiach pedagogicznych, uzupełniana i poszerzana dzięki udziałowi w konferencjach, seminariach i kursach, często nie wystarczy do efektywnej pracy. Z punktu widzenia wszystkich zainteresowanych procesem dydaktyczno-wychowawczym (uczniów, nauczycieli, dyrekcji, rodziców) ważne jest wypracowanie w szkole rozwiązań, które pozwolą na rozwój uczniów, nauczycieli oraz szkół w oparciu o wspólną weryfikację doświadczeń i przekształcanie ich w wiedzę i konkretne rozwiązania systemowe stosowane w szkole.

Opracowany „Model szkoły ćwiczeń” podaje propozycję konkretnych rozwiązań we wskazanych wyżej obszarach, które wydają się kluczowe z punktu widzenia wpływu szkoły ćwiczeń na podnoszenie jakości pracy szkół.

Z punktu widzenia doświadczeń z opracowywania „Modelu szkoły ćwiczeń” oraz jego weryfikacji w pilotażu o powodzeniu wdrożenia szkoły ćwiczeń do systemu zadecyduje przede wszystkim skuteczność działań w dwóch obszarach pracy szkoły ćwiczeń.

A mianowicie niezmiernie istotne mogą się okazać:

- pełna gotowość i otwartość nauczycieli szkół ćwiczeń do dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z nauczycielami innych szkół; podejmowanie przez nich nowych wyzwań w poszukiwaniu i wdrażaniu nowych rozwiązań w uczeniu uczniów;
- skuteczność współpracy z zewnętrznymi instytucjami systemu wspomagania doskonalenia nauczycieli: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, bibliotekami pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli oraz uczelniami; rolę poszczególnych placówek i zasady współpracy szczegółowo opisuje „Model szkoły ćwiczeń”.

4. Jaka szkoła szkołą ćwiczeń?

Przy opracowaniu „Modelu szkoły ćwiczeń” oraz zasad pilotażu przeprowadzonego w województwie mazowieckim jednym z trudniejszych zagadnień, budzącym wiele kontrowersji, było określenie kryteriów, jakie powinna spełniać szkoła, aby zostać szkołą ćwiczeń. Niezmiernie istotna w tej sytuacji okazała się współpraca wszystkich instytucji wspierających realizację projektu, ale nade wszystko owocne i wyznaczające kierunki wyboru kryteriów były przeprowadzone konsultacje społeczne.

Doprowadziło to do wyodrębnienia najważniejszych kryteriów, jakie musi spełnić szkoła, aby uzyskać status szkoły ćwiczeń:

1. Doświadczenie i kompetencje kadry.
2. Wdrażanie nowatorskich rozwiązań dydaktycznych i organizacyjnych.
3. Upowszechnianie i promowanie działalności innowacyjnej szkoły.
4. Zaangażowanie w programy edukacyjne.
5. Współpraca z instytucjami.
6. Baza dydaktyczna i wyposażenie szkoły (wszystkie szczegółowo opisane w „Modelu”).

Ostatecznie w pilotażu szkołę ćwiczeń tworzyły cztery szkoły na różnych etapach edukacyjnych, każda w innym z czterech obszarów przedmiotowych, tj. matematyka, przedmioty przyrodnicze, informatyka, języki obce. Każda ze szkół ćwiczeń powiązana była z innymi szkołami, tzw. szkołami współpracującymi (razem 10 szkół), oraz placówkami wspierającymi pracę szkoły.

W wyniku pilotażu sformułowano rekomendacje do dalszych działań, mających na celu opracowanie formalnoprawnych (rozporządzenie MEN) założeń i rozwiązań funkcjonowania szkół ćwiczeń w polskim systemie edukacji.

Poniżej znajdują się rekomendacje w poszczególnych obszarach.

Organizacja szkoły ćwiczeń:

- pogłębiona weryfikacja zgłoszeń szkół do pełnienia roli szkoły ćwiczeń i szkoły współpracującej;
- rekomendacje organu nadzoru pedagogicznego odzwierciedlające realne możliwości szkół kandydatów do pełnienia roli szkół ćwiczeń lub szkół współpracujących;
- organizacyjne przygotowanie szkół do pełnienia wybranej roli;
- organizacja przestrzeni współpracy pomiędzy szkołami ćwiczeń i szkołami współpracującymi.

Funkcjonowanie szkoły ćwiczeń:

- przygotowanie nauczycieli i dyrektorów szkół do roli szkoły ćwiczeń lub szkół współpracujących;
- przekonanie uczestników procesów stawania się szkołą ćwiczeń lub szkołą współpracującą o potrzebie zmiany;
- koordynatorzy/liderzy wsparcia szkół w procesie;

- wsparcie trenerskie i coachingowe w zakresie form i metod pracy zawartych w „Modelu”;
- porozumienia o współdziałaniu, plany i harmonogramy realizacji działań;
- ewaluowanie działań i projektowanie strategii funkcjonowania szkół ćwiczeń.

Instrumenty wsparcia nauczycieli szkół ćwiczeń:

- powołanie zespołu ds. rozwoju szkoły ćwiczeń z zaangażowanym w jego pracę przedstawicielem instytucji wspierających;
- udział instytucji wspomagania przy wyborze obszarów pracy, który nauczyciele i dyrektorzy szkoły ćwiczeń będą doskonalić;
- placówki systemu wspomagania jako partnerzy szkoły ćwiczeń;
- współpraca w przygotowaniu ofert doskonalenia;
- skoordynowany merytorycznie i organizacyjnie wieloletni program działania, który stopniowo zbuduje sieć szkół ćwiczeń i szkół współpracujących, uczelni i ośrodków doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych i bibliotek pedagogicznych, ściśle współpracujących ze sobą nad podnoszeniem jakości edukacji.

Kształcenie nauczycieli:

- współodpowiedzialność za proces kształcenia nauczycieli;
- wzmocnienie relacji opartej na współpracy pomiędzy szkołami ćwiczeń a szkołami wyższymi;
- stworzenie przestrzeni efektywnej komunikacji pomiędzy szkołami ćwiczeń i szkołami wyższymi;
- wymiana informacji i doświadczeń;
- ewaluowanie działań i projektowanie strategii funkcjonowania wspólnej przestrzeni szkół ćwiczeń i szkół wyższych.

Sformułowane rekomendacje i doświadczenia z pilotażu pracy szkół ćwiczeń stanowią duże wyzwanie dla efektywnego i skutecznego wdrożenia szkół ćwiczeń do systemu.

Już z samej nazwy „szkoła ćwiczeń” wynika, że powinna to być szkoła wzorowa, stosująca najlepsze metody pracy w procesie nauczania i wychowania, w której kandydaci na nauczycieli znaleźliby potwierdzenie teoretycznych założeń w praktyce, a czynni nauczyciele płaszczyznę do rozwoju i wymiany doświadczeń.

Pamiętać przy tym należy, że szkoła ćwiczeń nie może odbiegać od form i metod stosowanych w procesie dydaktyczno-wychowawczym stosowanych w całym szkolnictwie i powinna odzwierciedlać obraz „rzeczywistej szkoły” istniejącej w systemie, z jej mocnymi stronami, ale też obszarami do doskonalenia.

Ważne jest abyśmy pamiętali, że „dobra szkoła” to niekoniecznie tylko tzw. szkoła rankingowa. Dużo bardziej miarodajnym wskaźnikiem oceny efektywności pracy szkoły jest edukacyjna wartość dodana, czyli przyrost wiedzy i umiejętności uczniów będący efektem określonego procesu edukacyjnego, wdrożona już do polskiego systemu edukacji.

Istotne jest również to, że szkoła ćwiczeń oprócz dodatkowych funkcji współorganizowania praktyczno-zawodowego przygotowania do zawodu nauczycielskiego oraz doskonalenia umiejętności czynnych już nauczycieli musi spełniać statutowy obowiązek kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży. Rodzą się więc w tym momencie dodatkowe zagadnienia do rozwiązania na etapie opracowania prawnych założeń włączenia szkół ćwiczeń do systemu, np.:

- wprowadzenie do systemu pojęcia „nauczyciel szkoły ćwiczeń” – określenie jego kwalifikacji, doświadczenia zawodowego, pensum tygodniowego zajęć;
- określenie w systemie powiązań organizacyjnych z systemem kształcenia i doskonalenia nauczycieli;
- rekrutacja kadry do szkół ćwiczeń, tak aby pracowali tam najlepsi nauczyciele, w tym doradcy metodyczni;
- formalne włączenie szkół ćwiczeń do systemu kształcenia nauczycieli;
- opracowanie form i metod sprawdzania predyspozycji kandydata do zawodu nauczyciela, w tym do prowadzenia pracy wychowawczej z młodzieżą.
- certyfikowanie/akredytacja szkoły ćwiczeń przez kuratora oświaty lub inną instytucję zewnętrzną na podstawie wymagań oraz w trybie określonym w przepisach prawa.

5. Wspieranie wdrażania szkół ćwiczeń przez organ nadzoru pedagogicznego

Szkoła ćwiczeń będzie funkcjonować w systemie oświaty w oparciu o przepisy prawa, pełniąc dodatkowo rolę swoistego laboratorium, w którym przyszli i obecni nauczyciele mogą rozwijać swoje kompetencje zawodowe. Organ nadzoru pedagogicznego, wraz z organem prowadzącym i dyrektorem szkoły, zgodnie ze swoimi kompetencjami powinien brać udział w tworzeniu warunków niezbędnych do funkcjonowania szkoły ćwiczeń.

Towarzyszenie kuratora oświaty w działaniach szkoły ćwiczeń umożliwi rekomendowanie obszarów i kierunków działania szkoły ćwiczeń i jej partnerów, promocję tych działań, a przede wszystkim zwiększy wykorzystanie efektów dla rozwoju oświaty.

Kurator oświaty jako organ nadzoru pedagogicznego w ramach swoich kompetencji może:

- brać czynny udział (wraz z innymi instytucjami) w ocenie realnych możliwości szkół kandydatów do pełnienia roli szkół ćwiczeń lub szkół współpracujących; certyfikować przyszłe szkoły ćwiczeń (co wymaga opracowania stosownego trybu i procedury);
- koordynować działalność szkół ćwiczeń w województwie;
- dostarczać placówkom doskonalenia nauczycieli, poradniom psychologiczno-pedagogicznym oraz bibliotekom analiz wyników sprawowanego nadzoru pedagogicznego, w celu ukierunkowania ich współpracy z radą pedagogiczną szkół ćwiczeń w zakresie poszukiwania przyczyn sukcesów i porażek, projektowania działań wspierających je w osiąganiu najwyższych efektów pracy;
- udzielać wsparcia merytorycznego nauczycielom/dyrektorom szkół przy opracowaniu i wprowadzaniu innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych;
- udzielać wsparcia nauczycielom/dyrektorom szkół oraz placówkom z nimi współpracującym w zakresie realizacji zadań zgodnie z przepisami prawa oświatowego;
- uczestniczyć (przedstawiciele organu nadzoru pedagogicznego) w spotkaniach/radach pedagogicznych poświęconych omawianiu spraw dotyczących praktyk, doskonalenia zawodowego itp.

Poza tym kurator oświaty bierze udział w tworzeniu funkcjonowania szkół ćwiczeń poprzez:

- opiniowanie planów pracy placówek doskonalenia nauczycieli;
- nadzór nad przestrzeganiem przez szkołę ćwiczeń przepisów prawa, w tym obserwację zajęć prowadzonych przez nauczycieli.

Istotnym obszarem ustawowych kompetencji kuratora oświaty jest wspomaganie szkół, mające na celu podnoszenie jakości ich pracy. W tym zakresie doświadczenia, wnioski z działalności szkół ćwiczeń organ nadzoru pedagogicznego może wykorzystać poprzez:

- wykorzystanie szkoły ćwiczeń do budowania i realizacji strategii oświatowych;
- współdziałanie z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i bibliotekami pedagogicznymi w realizacji zadań dotyczących diagnozowania potrzeb w zakresie doskonalenia nauczycieli;
- opracowywanie programów wykorzystania środków na dofinansowanie doskonalenia nauczycieli, wyodrębnionych w budżecie wojewody;
- organizację konferencji, seminariów i narad dla dyrektorów/nauczycieli szkół i placówek wspomagania;

- promowanie przykładów dobrych praktyk i ich wykorzystywanie w celu poprawy jakości pracy innych szkół (np. poprzez rozpowszechnianie materiałów opracowanych w projekcie).

Podsumowując powyższe rozważania dotyczące roli i funkcjonowania szkół ćwiczeń w systemie oświaty, potwierdzić należy, że **efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli to taki, w którym istnieją szkoły ćwiczeń.**

Szkoły ćwiczeń, które definiują poniższe słowa Zofii Grudzińskiej: „Marzy mi się szkoła szczęśliwa, przyjazna uczniom i rozumiejąca ich potrzeby. Marzy mi się szkoła, która będzie dbała o dobre samopoczucie dzieci i młodzieży. Marzy mi się szkoła, w której wszyscy członkowie wspólnoty czują, że mają coś do powiedzenia. A taka szkoła będzie w naturalny sposób przyjazna rodzicom i pracownikom oświaty...”

Bibliografia

Banach Cz., (2015), *Cechy osobowe nauczycieli*, „Nowa Szkoła” nr 3, s. 40.

Dereń E., (2011), *Edukacja nauczycielska. Przeszłość w teraźniejszości – teraźniejszość w przyszłości* [online].

Dzierzbicka M., (1938), *Kształcenie nauczycielstwa szkół ogólnokształcących. Kształcenie nauczycieli w Polsce i w innych krajach*, [w:] Łempicki S. (red.), *Encyklopedia wychowania*, t. 3, z. 5, 6, Warszawa: Wydawnictwo „Naszej Księgarni” Zw. Naucz. Polskiego.

Hernik K., Malinowska K., Piwowarski R., Przewłocka J., Smak M., Wichrowski A., (2014), *Polscy nauczyciele i dyrektorzy na tle międzynarodowym. Główne wyniki badania TALIS 2013*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Kulpa J., (1971), *Problemy kształcenia nauczycieli w pracach ZNP (1918–1696)*, Kraków.

Materiały opracowane w projekcie „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń”: *Model szkoły ćwiczeń, Zasady współpracy, Pilotaż szkoły ćwiczeń, Kryteria wyboru szkoły na szkołę ćwiczeń, Komentarze ekspertów do materiałów szkoleniowych*.

Radwan W., (1938), *Kształcenie nauczycielstwa szkół ogólnokształcących. Zagadnienia ogólne*, [w:] Łempicki S. (red.), *Encyklopedia wychowania*, t. 3, z. 5, 6, Warszawa: Wydawnictwo „Naszej Księgarni” Zw. Naucz. Polskiego.

Rozwój systemu oświaty w latach 1961–1984, (1985), Warszawa: MOiW.

Piwowarski R., (2011), *Nauczyciele a osiągnięcia szkół*, Analizy IBE/02/2011, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

SZKOŁA ĆWICZEŃ DROGĄ DO REALIZACJI POLITYKI OŚWIATOWEJ PAŃSTWA I POLITYKI SAMORZĄDU

Violetta Pulwarska

Edukacja jest podstawą ustawicznie uczącego się społeczeństwa obywatelskiego i kluczowym warunkiem ekonomicznego rozwoju państwa. Polityka oświatowa to działalność władz państwowych i samorządowych w dziedzinie oświatowej, mająca na celu podniesienie efektywności systemu edukacji, poprawy jakości, tworzenia programu rozwoju oświaty oraz zwiększenia zasięgu kształcenia i wychowania. Polityka oświatowa jest integralną częścią polityki społecznej. Obejmuje ona całokształt problemów dotyczących ustroju szkolnictwa, organizacji procesu nauczania, metod kształcenia i wychowania.

W praktyce polityka oświatowa oznacza działania państwa w dziedzinie szkolnictwa i wychowania, realizowanie celów kształcenia oraz podstawy materialno-techniczne funkcjonowania przyjętego systemu oświatowego, jak i zarządzanie instytucjami zajmującymi się tą dziedziną. W ramach kształcenia zawodowego istotne jest przygotowanie takiej kadry w poszczególnych zawodach i specjalnościach, która będzie mogła być wykorzystana przez gospodarkę i odpowiadać jej potrzebom w celu ograniczenia bezrobocia.

Edukacja według raportu UNESCO (Delors, 1998) oznacza uczyć się, aby:

1. **żyć wspólnie** – należy poszerzać wiedzę o innych społeczeństwach, historii, tradycji, duchowości, tolerancji oraz uczyć się współdziałania i rozwiązywania konfliktów;
2. **wiedzieć** – należy poznać narzędzia służące do zdobywania wiedzy, pamiętając, że uczenie zdobywania wiedzy wymaga umiejętności koncentracji, wykorzystywania już posiadanej wiedzy i myślenia; celem uczenia jest osiągnięcie radości z rozumienia, odkrywania i posiadania wiedzy;
3. **działać** – należy posiadać umiejętność wykorzystania wiedzy w praktyce, nauczyć współdziałania oraz komunikacji po to, aby człowiek umiał radzić sobie w nieprzewidzianych sytuacjach, pracować w zespołach i twórczo kształtować przyszłość;
4. **być** – głównym celem jest wszechstronny rozwój jednostki, edukacja powinna troszczyć się o rozwój niezależnego myślenia, zdolności krytycznego osądu, uczuć i fantazji; bez tego świata grozi odhumanizowanie.

Raport ukazuje, że edukacja ustawiczna powinna objąć wszelkie działania, które umożliwią człowiekowi poznanie dynamiki świata, innych ludzi oraz samego siebie. Podkreśla również znaczenie jakościowych zmian kształcenia w okresie dynamicznych przemian społeczno-gospodarczych.

Edukacja w znaczący sposób wpisuje się w lokalną politykę każdej jednostki samorządu terytorialnego w Polsce. Samorządy niejednokrotnie dowiodły, że są zainteresowane przyszłością swoich obywateli w tym tych, którzy uczęszczają do przedszkoli, szkół i placówek. Dbają o spójne i kompleksowe działania mające na uwadze zarazem uczniów jak i nauczycieli. Jest to niezbędne, aby szkoły sprostały wyzwaniom dynamicznie zmieniającego się świata oraz spełniły w pełni oczekiwania wszystkich zainteresowanych osób, a nade wszystko społeczności lokalnej. Dobra szkoła XXI w. musi uwzględniać kontekst, w jakim przyszło jej funkcjonować. Powinna wyposażać uczniów w wiedzę i umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłości, a także pomagać odnaleźć się w nowych realiach i radzić sobie z nowymi wymaganiami i obowiązkami. Powinna też przygotowywać do uczenia się przez całe życie, aby młodzi ludzie mogli odnosić sukcesy osobiste i zawodowe w szybko zmieniających się warunkach na rynku pracy. Rolą szkoły jest także uczenie mądrego rozwiązywania problemów i wyciągania wniosków z porażek.

Co ma zrobić „mądry” samorząd, aby szkoła mogła wypełnić wszystkie te zadania? Jak sprawić, aby szkoła mogła się rozwijać? Jakiego wsparcia potrzebuje szkoła? A jakiego wsparcia potrzebują nauczyciele?

Szkoła ćwiczeń może:

- być pomocą do badania, sprawdzania, pomagania w znajdowaniu najlepszych rozwiązań,
- być pomostem między teorią a praktyką,
- służyć przykładami skutecznych rozwiązań,
- przyczyniać się do skutecznego i efektywnego wspomagania pracy szkół i placówek, a także szkół wyższych przygotowujących nauczycieli do pracy.

Co to znaczy, że jednostka samorządu terytorialnego prowadzi publiczne szkoły i placówki oraz odpowiada za ich działalność? Zgodnie z art. 16 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej samorządowi terytorialnemu przypada istotna część zadań publicznych. Publiczny charakter tych zadań oznacza zarówno to, że mają one swoje umocowanie w prawie, jak i to, że samorząd, wykonując swoje zadania, działa w interesie publicznym (jest przez to składnikiem systemu władzy publicznej). Sfery zadań publicznych dla jednostek samorządu terytorialnego określa odpowiednio ustawa o samorządzie gminnym, samorządzie powiatowym i samorządzie województwa. Przepisy te, co do zasady, nie wyrażają bezpośrednio samych zadań, ale odsyłają do szczegółowych ustaw prawa administracyjnego, w których określono konkretne rezultaty i standardy do realizacji przez samorząd w określonych dziedzinach życia społecznego, m.in. oświaty.

Należy zauważyć, że w myśl art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, jednostka samorządu terytorialnego jako organ prowadzący publiczną szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność.

Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności:

1. Zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki.
2. Zapewnienie warunków umożliwiających stosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży objętych kształceniem specjalnym.
3. Wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie.
4. Zapewnienie obsługi administracyjnej, w tym prawnej, obsługi finansowej, w tym w zakresie wykonywania czynności (o których mowa w art. 4 ust. 3 pkt 2–6 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości) i obsługi organizacyjnej szkoły lub placówki.
5. Wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczo-profilaktycznych, przeprowadzania egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych.
6. Wykonywanie czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w stosunku do dyrektora szkoły lub placówki.

Zadaniem organu prowadzącego jest także wspomaganie szkół i placówek poprzez dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli i dofinansowanie kosztów obniżenia tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych nauczycielom dyplomowanym, którym powierzono zadania doradcy metodycznego. O podziale tych środków decydują zapisy Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. *w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowywanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków.* (Dz.U. z 2002 r. nr 46, poz. 430 z późn. zm.).

Organ prowadzący szkołę lub placówkę sprawuje również nadzór nad jej działalnością w zakresie spraw finansowych i administracyjnych. W tym zakresie nadzorowi podlega w szczególności:

- prawidłowość dysponowania przyznanymi szkole lub placówce środkami budżetowymi oraz pozyskanymi przez szkołę lub placówkę środkami pochodzącymi z innych źródeł, a także gospodarowania mieniem;
- przestrzeganie obowiązujących przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników i uczniów;
- przestrzeganie przepisów dotyczących organizacji pracy szkoły i placówki.

Co wobec tego oznacza, że jednostka samorządu terytorialnego prowadzi publiczną szkołę lub placówkę i jest odpowiedzialna za jej działalność?

Jednostka samorządu terytorialnego jako organ prowadzący²:

1. **GWARANTUJE** zasoby do realizacji w szkołach ramowych planów nauczania;
2. **ZAPEWNI**a bezpłatne nauczanie w ramach realizacji podstawy programowej;
3. **TWORZY** bezpieczne i higieniczne warunki realizacji zajęć edukacyjnych;
4. **UMOŻLIWIA** zatrudnianie nauczycieli posiadających wymagane kwalifikacje;
5. **INSPIRUJE** nauczycieli, tworząc im warunki do doskonalenia i doksztalcania;
6. **ZABIEGA** o prawidłowy przebieg rekrutacji uczniów, kierując się zasadą powszechnej dostępności;
7. **UPOWSZECHNIA** kierunki i zadania polityki oświatowej;
8. **NADZORUJE** realizację celów polityki oświatowej;
9. **DBA** o edukację uczniów wymagających specjalnych potrzeb edukacyjnych;
10. **POZYSKUJE** informacje o realizacji przez szkoły i placówki zadań edukacyjnych;
11. **WSPOMAGA** szkoły i placówki w osiąganiu wymagań określonych przez państwo;
12. **INICJUJE** działania zmierzające do osiągania przez szkoły i placówki wysokich efektów kształcenia;
13. **KONTROLUJE** wydatkowanie przez szkoły i placówki powierzonych środków finansowych;
14. **MONITORUJE** realizację zadań oświatowych;
15. **INFORMUJE** o stanie realizacji zadań oświatowych.

Z powyższego wynika, że każda jednostka samorządu terytorialnego ponosi odpowiedzialność za prowadzenie szkół i placówek. Umiejętne budowanie atmosfery sprzyjającej ciągłemu uczeniu oraz wprowadzenie konkretnych mechanizmów i rozwiązań w funkcjonowaniu systemu edukacji będzie wpływało na szybszy rozwój każdego samorządu, a szkoła ćwiczeń może być swoistym laboratorium, gdzie organy prowadzące będą mogły skorzystać z ich doświadczeń w celu organizowania sprawnej i skutecznej edukacji na swoim terenie.

Zadaniem organu prowadzącego jest zapewnienie niezbędnych warunków organizacji i funkcjonowania szkoły i placówek:

- a) kształtowanie oczekiwań,
- b) określanie optymalnych warunków: etatów pedagogicznych, administracji i obsługi; budynku; wyposażenia (umeblowanie i pomoce dydaktyczne).

² Rozwinięcie własnego pomysłu; na podst. Kula, Krawczyk, Kordziński, Pulwarska (2015).

Przestrzeń fizyczna, w której się uczymy, ma istotny wpływ na jakość nauki. Ale nie wystarczy, choćby najbardziej nowoczesny i elegancki budynek szkoły, abyśmy mogli stwierdzić, że w tym oto miejscu mamy do czynienia z najwyższej klasy, nowoczesną edukacją. Podobnie jak w przypadku szkoły bogatej w technologie edukacyjne, także i nowoczesna architektonicznie szkoła może być też przykładem pedagogiki absolutnie nieprzystającej do realiów XXI w. Szkoła powinna być piękna rozwiązaniami organizacyjnymi i pedagogicznymi. Takimi, które stworzą bogate środowisko uczenia się w szkole i w różnorodny sposób stymulować będzie motywację uczniów do nauki. Oczywiście rozwiązania technologiczne budynku i wyposażenie mają wpływ na to co i jak można zorganizować – choć to nie wystarczy.

Chodzi o to, że szkoła ćwiczeń będzie inspirować np. do odejścia od typowej polskiej szkoły, których jest zapewne jeszcze tysiące z klasami równo zastawionymi rzędami ławek, z pustymi korytarzami pomalowanymi lamperiami z szarym linoleum na podłodze.... Czy w takiej przestrzeni może powstać cokolwiek twórczego na miarę XXI w.? Zmieniająca się przestrzeń tworzy inny klimat, gdzie jest miejsce na ekspresję czy współpracę, zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli.

Typowy pokój nauczycielski może być miejscem twórczej wymiany doświadczeń i może służyć twórczemu działaniu – wystarczy inaczej go zaaranżować.

Szkoła ćwiczeń może być takim miejscem, gdzie przestrzeń szkolna będzie odpowiadała współczesnym wymaganiom pedagogicznym tak, aby mogła dzielić się dobrymi praktykami również w tym zakresie.

Szkoła ćwiczeń to również dla organu prowadzącego wzór – co w szkole czy placówce powinno się znaleźć, aby edukacja miała wszelkie dostępne rozwiązania techniczne i organizacyjne. Pewna standaryzacja i optymalizacja w zakresie przestrzeni edukacyjnej i jej wyposażenia może stanowić pomoc w kalkulowaniu kosztów.

Szkoła ćwiczeń może pomóc w odpowiedzi na pytania, jakie czynniki wpływają pozytywnie na uczenie się, a jakie mogą ten proces hamować. Czy i jakie podjąć działania, aby stworzyć właściwe warunki, bez których nie jest możliwa edukacja i przygotowanie dzieci i młodzieży do dalszych etapów życia.

Oprócz budynku wyposażenia i organizacji przestrzeni istotne jest, aby organy prowadzące uwzględniały odpowiednie kadry do prowadzenia działań edukacyjnych. Ważnym jest, aby organ prowadzący, który świadomie kształtuje politykę oświatową na swoim terenie, dbał o autonomię prowadzonych szkół i placówek. Organ prowadzący powinien powierzyć dyrektorom szkół i placówek zatrudnianie właściwej kadry pedagogicznej, która będzie odpowiadała celom edukacyjnym kierowanych przez nich szkół i placówek. Potwierdzenie właściwej polityki kadrowej organ prowadzący również może skonsultować ze szkołą ćwiczeń.

Zatem szkoła ćwiczeń – będąc miejscem bardzo dobrze wyposażonym, z właściwie zorganizowaną przestrzenią i odpowiednią polityką kadrową – może stanowić inspirację dla

nauczycieli, dyrektorów szkół czy też organów prowadzących szkoły i placówki. Organy prowadzące, dyrektorzy i nauczyciele mogą wypracowywać takie metody, które będą zmierzały do optymalnych rozwiązań służących edukacji w ich szkołach i placówkach.

W obszarze rozwoju zawodowego nauczycieli istotne jest inspirowanie dyrektorów szkół w zakresie:

- a) przygotowania kadry pedagogicznej do czynnej pracy w szkole – wdrażania do zawodu nauczyciela i skracania okresu adaptacji po skończonych studiach,
- b) wsparcia nauczycieli poprzez:
 - pobudzanie nauczycieli do kreatywnych rozwiązań edukacyjnych,
 - rozwiązywanie problemowych sytuacji,
 - ewaluację,
 - superwizję niekonwencjonalnych rozwiązań edukacyjnych w szkołach – laboratorium.

Wsparcie oferowane przez szkoły ćwiczeń w obszarze rozwoju zawodowego nauczycieli może zagwarantować, że nauczyciele będą czuli się lepiej przygotowani do podejmowanych zadań edukacyjnych.

Szkoła ćwiczeń może służyć swoim doświadczeniem i pomocą bezpośrednio szkołom i placówkom, ale i samorządowcom w:

- analizie potrzeb nauczycieli zatrudnionych w szkołach i placówkach, którzy będą mogli skorzystać ze sprawdzonych w szkole ćwiczeń narzędzi,
- rozwiązaniach w pracy z uczniami, w tym w sytuacjach problemowych,
- uświadamianiu ograniczeń i potencjału w szkołach i placówkach,
- lepszej komunikacji wewnątrz i między szkołami,
- podnoszeniu jakości doskonalenia w wybranych obszarach,
- poprawie efektywności pracy szkół i nauczycieli,
- rozwiązywaniu problemów mniejszym nakładem pracy,
- poprawie relacji uczeń – rodzic – nauczyciel,
- lepszych efektach kształcenia,
- podniesieniu poziomu nauczania uczniów, w tym uczniów zdolnych,
- budowaniu wśród rodziców przekonania i klimatu do wsparcia edukacyjnego dla szkoły ich dzieci.

W edukacji najmłodszego pokolenia pokładane są nadzieje na kreujący potencjał rozwojowy i kapitał kulturowy społeczeństwa. System oświaty nie jest przecież systemem

autonomicznym. Jest elementem systemu społecznego, konstruującego warunki egzystencji społecznej. Trzeba podkreślić, że powszechna edukacja jest wskazywana jako centralny element systemu społecznego:

- jako miejsce kształtowania umiejętności pracy i współpracy,
- jako miejsce formowania się tożsamości jednostki,
- jako miejsce zdobywania osobistej wiedzy i kompetencji kulturowych,
- jako arena mobilizacji i uczenia się działania, i wielu innych umiejętności.

Nic więc dziwnego, że problemy kształcenia nauczycieli i ich profesjonalnego funkcjonowania są przedmiotem nieustannych debat i badań oraz poszukiwania różnych wzorów nauczycielskiego działania. Szkoła ćwiczeń jako miejsce, gdzie pracować będą twórczy nauczyciele, będzie motywować do kreatywnych rozwiązań przez nich podejmowanych. Dziś nauczyciel musi być kreatywny, bo tego oczekuje od niego zmieniająca się rzeczywistość. A nauczyciel kreatywny to nauczyciel otwarty, zdolny twórczo i niezależny. Dzięki takim nauczycielom organy prowadzące mają szansę zmieniać otoczenie i budować w szkołach i placówkach nowoczesne społeczeństwo.

Szkoła ćwiczeń jako miejsce sprawdzonych działań i narzędzi zapewne również posłuży ewaluacji podejmowanych przez szkoły działań, rozumianych jako proces zbierania danych i ich interpretacji w celu podejmowania decyzji. Może ona być przydatna zarówno nauczycielowi jak i szkole a także organowi prowadzącemu do podejmowania właściwych decyzji w realizacji polityki oświatowej.

Nieocenioną w doskonaleniu warsztatu pracy nauczycieli jest również superwizja. Nauczyciele szkoły ćwiczeń mogą z powodzeniem superwizować zajęcia edukacyjne – świadomych zalet tego narzędzia – nauczycieli. Przez zaplanowane spotkania z superwizorami zarówno studenci kierunków pedagogicznych, jak i praktycy nauczyciele i specjaliści pracujący w szkołach i placówkach takich jak np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, będą uczyć się jak zaimplementować teorię i badania naukowe w praktyce, wykonując swoje zadania. Superwizja jest także sposobem dostarczania nauczycielom wsparcia emocjonalnego, potrzebnego do przeprowadzenia wymagających i stresujących zadań (Ferreira, Grewiński, Reis-Jorge, 2014).

Nowe trendy wśród badaczy reprezentujących różne kraje sugerują, że mogą dokonać się znaczące przeobrażenia w podejściu do procesu nauczania i uczenia się w perspektywie najbliższych kilku lat nawet w skali globalnej. Źródłem tych przemian stają się m.in. współczesne technologie cyfrowe. Technologie informacyjno-komunikacyjne coraz silniej wkraczają we wszystkie sfery naszego życia. Wśród tych obszarów zmian znajduje się również edukacja, która w coraz większym stopniu adaptuje na swoje potrzeby ogólnodostępne narzędzia i media cyfrowe. Do szkół trafiają uczniowie dorastający już w cyfrowym świecie, w którym przestrzeń wirtualna obok fizycznej odgrywa znaczącą rolę w procesie komunikacji międzyludzkiej, a zasoby internetowe stają się podstawowym

miejszem poszukiwania informacji. Uczniowie przynoszą ze sobą nowe nawyki związane z pozyskiwaniem, gromadzeniem i prezentowaniem informacji. Nowoczesna szkoła musi zatem sprostać ich oczekiwaniom i dostosować swoje metody, formy i środki kształcenia do zmieniających się potrzeb społecznych i ekonomicznych. Powinna poszukiwać nowych rozwiązań w zakresie organizacji systemu kształcenia oraz dróg prowadzących do wzrostu efektywności i indywidualizacji procesu edukacji. Popularyzacja stosowania innowacyjnych form urozmaicenia edukacji i podążania za nowymi trendami na świecie zapewni w Polsce edukację przyszłości. Upowszechnianie nowych trendów ma za zadanie nauczyć młodzież, nauczycieli oraz szkoleniowców wykorzystywania w nauce zdobytych narzędzi online pomagających przełożyć wiedzę na praktykę.

Bibliografia

Delors J. (red.), (1998), *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, Warszawa: Wyd. UNESCO,

Ferreira M., Grewiński M., Reis-Jorge J., (2014), *Superwizja jako instrument rozwoju zawodowego w służbach społecznych*, Warszawa: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie.

Kula B., Krawczyk B., Kordziński J., Pulwarska V., (2015), *Jak samorząd może wspierać szkoły?*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

WYKORZYSTANIE DZIAŁAŃ SZKOŁY ĆWICZEŃ W PROCESIE ZARZĄDZANIA SZKOŁĄ I ROZWOJU ZAWODOWYM NAUCZYCIELI

Emilia Kowalczyk-Rumak

Do najważniejszych zadań dyrektora szkoły należy stwarzanie warunków dla prowadzenia prawidłowej działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły oraz badanie w jaki sposób i z jaką efektywnością te zadania są w szkole realizowane. W zarządzaniu szkołą szczególne znaczenie powinny mieć dla dyrektora i nauczycieli wymagania państwa wobec szkół/placówek.

Dodatkowo powinien on brać pod uwagę założenia, jakie określono w „Modelu szkoły ćwiczeń”, wskazując, że szkoła ćwiczeń to miejsce, gdzie oprócz statutowego obowiązku kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży przy wykorzystaniu najskuteczniejszych metod pracy, służących rozwojowi ucznia, współorganizuje się praktyczne przygotowanie do zawodu nauczycielskiego. To także miejsce doskonalenia dla obecnych nauczycieli, którzy będą mogli poprzez obserwację uczestniczącą zapoznać się z efektywnymi oraz innowacyjnymi metodami pracy dydaktycznej i wychowawczej. To także miejsce, gdzie mogą być testowane nowe kierunki i trendy pedagogiczne czy metody pracy z uczniami. Niezwykle ważną rolę w szkole ćwiczeń pełni więc nauczyciel, który jest otwarty na podejmowanie wyzwań, a jednocześnie ma ugruntowany swój warsztat pracy. Wypracowane w projekcie lekcje pokazowe wraz ze scenariuszami zajęć i obudową metodyczną wydają się łączyć te dwa kierunki rozwoju szkoły.

Perspektywa nauczyciela

Z perspektywy oceny przydatności wypracowanych w projekcie przykładowych scenariuszy zajęć należy odnieść się do wymagania „Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się”. Szkoła, w której proces edukacyjny zorganizowany jest w sposób sprzyjający uczeniu się, to taka, gdzie uczniowie potrafią współpracować, uczą się na miarę swoich możliwości i odnoszą w tym zakresie sukcesy. Są odpowiedzialni za własny rozwój i mają poczucie swojej wartości a nauczyciele doskonalą swój warsztat pracy po to by wspierać ucznia w procesie uczenia się. Wykorzystane w Zespole Szkolnym w Cegłowie i przetestowane przez nauczycieli scenariusze w zakresie matematyki, przedmiotów przyrodniczych i informatyki pozwalają na prowadzenie zajęć na wysokim poziomie metodycznym i merytorycznym.

Z prowadzonych przez zespół nauczycieli przedmiotów przyrodniczych obserwacji zajęć, zrealizowanych zgodnie ze scenariuszami wypracowanymi w projekcie wynika, że:

- uczniowie na obserwowanych zajęciach chcieli się uczyć i przejmowali odpowiedzialność za własny rozwój;

- zajęcia były ciekawe, angażujące uczniów, rozwijające ich zainteresowania, uczniowie chętnie w nich uczestniczyli;
- zajęcia pozwalały poszukiwanie różnych rozwiązań, podejmowanie decyzji, wyrażanie opinii, podsumowanie lekcji;
- nauczyciel miał przestrzeń na różnicowanie treści edukacyjnych i indywidualizowanie procesu edukacyjnego;
- uczeń miał świadomość, że niepowodzenia i błędy pomagają mu w procesie uczenia się;
- w każdym przypadku zostały zdefiniowane cele uczenia się, określono jakich działań oczekuje się od uczniów na lekcjach;
- scenariusze pozwalają na motywowanie do aktywnego uczenia się, m.in. poprzez: wspieranie, pomoc w sytuacjach trudnych, udzielanie informacji zwrotnej, która wskazuje na mocne strony pracy ucznia, jego sukcesy i postępy oraz to, co powinien jeszcze uzupełnić lub poprawić;
- dają nauczycielowi wskazówki do określenia kryteriów oceniania, dzięki czemu uczeń wie, czego ma się nauczyć, co będzie oceniane;
- scenariusze pozwalają na prowadzenie zajęć w taki sposób, aby nauczyciele stwarzali uczniom możliwość wpływania na sposób organizowania i przebieg lekcji;
- uczniowie mają możliwość uczenia się od siebie nawzajem, m.in. pracując na zajęciach w parach i w grupach czy realizując zadania metodą miniprojektu.

Kolejnym z wymagań, które należy przeanalizować w kontekście przydatności wypracowanych w projekcie rozwiązań, jest wymaganie „Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej”. Zadaniem szkoły jest wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności opisane w podstawie programowej, która określa treści nauczania, cele kształcenia, postawy i efekty działań dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w szkole. Dla pełnej realizacji ww. zadań określono zalecane sposoby i warunki realizacji podstawy programowej, dotyczące m.in. takich kwestii, jak najbardziej pożądane metody i formy pracy, pomoce dydaktyczne, wyposażenie.

Taki sposób postrzegania pracy szkoły ma umożliwić uczniom nie tylko nabycie, ale i wykorzystywanie w praktyce edukacyjnej zdobytych wiadomości i umiejętności. Wyzwaniem dla nauczycieli jest tworzenie takich warunków, w których uczniowie są aktywni, a zdobywanie wiadomości i umiejętności jest dla nich powodem satysfakcji. Ważnym elementem pracy szkoły jest wspieranie uczniów w podejmowanych przez nich samodzielnych inicjatywach, wpływających na ich wszechstronny rozwój. Rolą nauczyciela jest wspieranie indywidualnej nauki, pozwalanie uczniom na znalezienie własnego rozwiązania problemu oraz uwzględnianie ich preferencji w wyborze metod pracy stosowanych na lekcji, dzięki czemu uczeń staje się współorganizatorem życia lekcyjnego i społecznego.

Z analizy przygotowanych w projekcie scenariuszy wynika, że spełniają one warunek określony w wymaganiu i mogą wspierać nauczycieli w jego realizacji oraz pozwalają uczniom na bycie współorganizatorem procesu edukacyjnego.

Z prowadzonych przez zespół nauczycieli przedmiotów przyrodniczych obserwacji zajęć, zrealizowanych zgodnie ze scenariuszami wypracowanymi w projekcie wynika, że:

- zajęcia realizowane w oparciu o scenariusze pozwalały na aktywność uczniów i stwarzanie sytuacji motywujących ich do uczenia się;
- dawały możliwość samodzielnego i zespołowego rozwiązywania problemów;
- uczniowie mieli szansę pracować w parach lub grupach;
- uczniowie w sposób użyteczny mogli korzystać z różnorodnych źródeł informacji;
- dawały uczniom możliwość identyfikowania swoich mocnych i słabych stron
- wspierały rozwój uczniów;
- dawały uczniom szansę funkcjonowania w różnych rolach.

Kolejne wymaganie, które ma znaczenie przy analizie wypracowanych w projekcie rozwiązań, to wymaganie „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”. Wskazuje ono na rolę nauczyciela w procesie uczenia uczniów w ujęciu holistycznym. Matematyk uczy matematyki, informatyk uczy informatyki, polonista języka polskiego, a wszyscy nauczyciele mają wyposażyć ucznia w kompetencje kluczowe, wiedzę i umiejętności. Nie da się tego osiągnąć bez współpracy nauczycieli w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych. To, co szkoła oferuje uczniom, musi być spójne, współpraca nauczycieli powinna dotyczyć procesów dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych. Ważne, aby wspólne działania były użyteczne, rzeczywiście służące uczniom, nauczycielom i szkole.

Taką perspektywę stwarza dyskusja nad opracowanymi przez zespół projektu materiałami, pozwala na określenie tego co w naszej szkole jest użyteczne, z czego możemy skorzystać, co mamy opracowane lepiej. Warto przy analizie scenariuszy odpowiedzieć sobie na pytania:

- Jakich kompetencji i jakiej wiedzy uczymy wspólnie?
- Jakie metody pracy z uczniami preferujemy?
- Na ile nasze działania są efektywne?
- W jaki sposób wpieramy się w doskonaleniu własnej pracy?
- W jakich sytuacjach dotyczących pracy z uczniami korzystacie z pomocy koleżanek i kolegów? Jakiego rodzaju pomoc od nich uzyskujemy?
- Do czego mogą nam służyć materiały wspierające nauczycieli?
- W jaki sposób możemy dzielić się wiedzą?

Perspektywa dyrektora szkoły

Najważniejsze w zarządzaniu szkołą staje się obecnie nauczanie i uczenie się, a także prowadzenie krytycznej analizy własnych działań w konkretnym kontekście danej organizacji. Najistotniejszą rolą dyrektora jest organizowanie uczenia się uczniów, ale też uczenia się całej organizacji. Uczenie się organizacji związane jest ze zmianą, a zmiana jest nieodłącznym elementem naszej rzeczywistości. Podstawą do planowania i inicjowania zmiany są wnioski z wcześniej realizowanych działań. Indywidualna i zespołowa refleksja nad bieżącym funkcjonowaniem szkoły służy budowaniu wspólnoty i partycypacji nauczycieli w zarządzaniu placówką. Dyrektor, wpierając ten proces, buduje w ten sposób kulturę organizacji opartej na potencjale pracowników, gdzie wspólne ustalanie celów i wspólna ich realizacja w trosce o uczenie się uczniów staje się codziennością. Każdy dyrektor powinien zatem zadać sobie pytania:

- Jak moje działania wpływają na to, co robi uczeń w klasie?
- W jaki sposób moje działania wpływają na uczenie się nauczycieli?
- Jak moje działania wpływają na współpracę nauczycieli przy planowaniu i realizacji procesów edukacyjnych?

Na te pytania zdecydowanie łatwiej odpowiedzieć, kiedy wie się, z jakiej bazy metod, narzędzi korzystają nauczyciele, jeśli jako dyrektor można sięgnąć do scenariusza zajęć, obejrzeć film edukacyjny prezentowany uczniom, spojrzeć na cele zaproponowane uczniom do realizacji na poszczególnych lekcjach. Zdecydowanie opracowane przez specjalistów scenariusze zajęć wzmacniają jakość pracy szkoły i nauczyciela pod warunkiem, że nie wyręczają go w myśleniu i samodzielnym planowaniu procesów edukacyjnych. Każda klasa jest inna, każde dziecko jest inne, nie ma więc gotowych wzorców do powielenia na konkretnej lekcji. Są jedynie ramy działań, w których nauczyciel może się poruszać, ale to on i jego uczniowie ostatecznie decydują o tym, jaka jest lekcja.

Scenariusze, konspekty mogą mieć różną wartość i przedstawiać najróżniejszą jakość merytoryczną i metodyczną. Świadomy nauczyciel potrafi z nich wybrać to, co dla niego wartościowe, istotne dla rozwoju jego uczniów. Ważne, by nauczyciele rozmawiali ze sobą o procesie uczenia się, szukali nowych niestandardowych rozwiązań, wspierali się w rozwiązywaniu trudności i motywowaniu uczniów do brania odpowiedzialności za własne uczenie się. Szkoła jest organizacją, w której uczyć powinni się zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Doskonalenie wpisane jest w zawód nauczyciela. Jest wręcz koniecznością wynikającą z charakteru pracy i zmieniającej się rzeczywistości. Rozwiązania wypracowane w projekcie mogą to uczenie się i doskonalenie znakomicie wspierać. Nauczyciel, który szuka nowych możliwości i znajduje nowe obszary ich zastosowania, wystrzega się utartych schematów, wykazuje się kreatywnością w myśleniu oraz zachowaniu i zachęca do niej innych – ma szansę na tworzenie nowatorskiej szkoły.

Niewątpliwie lekcje pokazowe przygotowane i przetestowane przez specjalistów mogą i pewnie są dla wielu nauczycieli inspiracją. Jednak aby tworzyć nowatorską szkołę, należy

pamiętać o tym, że nic do szkoły nie powinno być implementowane bez refleksji nad tym czemu to ma służyć, jakie konsekwencje, a jakie szanse niesie.

Podsumowanie

Realizując zajęcia w oparciu o przygotowane w projekcie scenariusze zajęć, nauczyciele mają możliwość podejmowania nowatorskich rozwiązań, które mogą dotyczyć zagadnień programowych, organizacyjnych lub metodycznych. Materiały metodyczne i multimedialne odpowiadają na potrzeby nauczycieli, pozwalają na prowadzenie zajęć gwarantujących właściwą organizację procesów edukacyjnych i skuteczną realizację podstawy programowej.

Zajęcia realizowane w oparciu o wypracowane w projekcie lekcje pokazowe pozwalają na odwoływanie się do innych doświadczeń i umiejętności nabytych przez uczniów, kształtowanie kompetencji, a nie tylko wyposażanie ucznia w wiedzę, wskazywanie użyteczności zdobytej wiedzy w rzeczywistym życiu oraz kształcenie umiejętności brania odpowiedzialności za własne uczenie się.

Przykład dobrej praktyki – Liceum Ogólnokształcące im. Zygmunta Krasińskiego w Ciechanowie

Marzanna Zmysłowska

Kształtowanie kompetencji kluczowych u uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Z. Krasińskiego w Ciechanowie zostało zaplanowane w planie nadzoru pedagogicznego na rok szkolny 2017/2018 i 2018/2019 w zakresie wspomagania pracy szkoły. Udział w projekcie pilotażowym „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń” w obszarze informatyki pozwolił społeczności szkolnej na szerszą niż dotychczas wymianę doświadczeń między nauczycielami. Kompetencje kluczowe kształtowane są przez całe życie, ale ważne jest, by wiedza, umiejętności i postawy uczniów w czasie nauki w szkole były przez nas nauczycieli szczególnie zauważane i formowane.

Projekt pilotażowy „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń”, procesowe wspomaganie w zakresie kompetencji uczenia się oraz kompetencji informatycznych zainteresowały wielu nauczycieli i zachęciły ich do wyeksponowania różnorodnych technik, metod i form pracy. Możliwość zaprezentowania swoich doświadczeń, nagrania lekcji były dla środowiska szkolnego ważnym działaniem edukacyjnym. Włączyli się do niego nie tylko nauczyciele informatyki, ale również inni: poloniści, angliści, matematycy, geograf i nauczycielka biologii. Nauczyciele – zarówno w scenariuszach, jak i w trakcie lekcji – koncentrowali swoje działania wokół rozwijania kompetencji kluczowych uczniów, lekcje były obserwowane przez dyrektora szkoły i omawiane z nauczycielami, a nagrania mogły zostać wykorzystane w trakcie przygotowania materiałów szkoleniowych.

W roku szkolnym 2017/2018 został przygotowany „Kalendarz kompetencji kluczowych”, który stał się nowatorskim rozwiązaniem w skali kraju. Wielu dyrektorów, nauczycieli,

wizytatorów z całego kraju zwracało się do nas z prośbą o przestanie jego wersji pdf. Zadania zaplanowane przez nauczycieli były chętnie wykonywane przez uczniów, zarówno indywidualnie, jak i w pracy zespołowej. Ciekawym przedsięwzięciem było przygotowanie „Tygodnia biotechnologii”. Na rok szkolny 2018/2019 zaplanowane zostały działania mające na celu wzmacnianie kompetencji wychowawczych nauczycieli oraz kształtowanie kompetencji uczenia się. Trzydzieścioro nauczycieli naszej szkoły rozpoczęło studia podyplomowe w zakresie kształtowania kompetencji wychowawczych. Kolejnym przedsięwzięciem związanym z procesowym wspomaganie w zakresie kształtowania kompetencji uczenia się było włączenie szkoły do projektu „Indywidualni”. Dzięki projektowi będziemy mogli szybko i wiarygodnie rozpoznać potencjał i mocne strony każdego ucznia. Wszystko po to, by bardziej zainteresować uczniów, by wiedzieć, w jaki sposób zapamiętują najszybciej, by lepiej skupiać ich uwagę, stawiać przed nimi różne cele, ale adekwatne do ich możliwości. Jest to dla nas, nauczycieli duży krok do przodu. Podstawą projektu jest wykonanie przez uczniów pakietu specjalnych testów, które szkoła zakupiła w ramach korzystania z dziennika elektronicznego. System ten umożliwia nauczycielom dostęp do profili klas, a rodzicom i uczniom – dostęp do wyników indywidualnych. Nauczyciele otrzymali zestaw scenariuszy lekcji z uczenia się, aby m.in. kreować pozytywne podejście do nauki, poczucie własnej wartości, wprowadzić uczniów w zagadnienia efektywnego uczenia się, pogłębiać wiedzę uczniów na temat ich strategii uczenia się.

Działania podejmowane w bieżącym roku szkolnym, jak i te planowane służą wzmacnianiu ponadprzedmiotowego charakteru kompetencji kluczowych, inspirowania nauczycieli do rozwoju osobistego i efektywnej pracy z uczniami.

Ciekawa formą realizacji opisanego doświadczenia szkoły z Ciechanowa może być spacer edukacyjny³ z udziałem wszystkich nauczycieli, którzy w danym roku szkolnym odbywali w tej szkole staż na kolejny stopień awansu zawodowego. Udział tej grupy nauczycieli w zaplanowanych i przygotowanych zajęciach lekcyjnych może dotyczyć dyskusji na temat:

- wyboru skutecznych metod służących rozwijaniu kompetencji kluczowych uczniów;
- współpracy nauczycieli różnych przedmiotów w zakresie rozwijania tych kompetencji, które mogą być przydatne w procesie uczenia się ucznia.

³ Przykład wykorzystania spaceru edukacyjnego w rozwoju zawodowym nauczycieli przedstawia film <https://www.youtube.com/watch?v=9V9mUkZMvjs>

SZKOŁA ĆWICZEŃ W ROZWOJU ZAWODOWYM NAUCZYCIELA

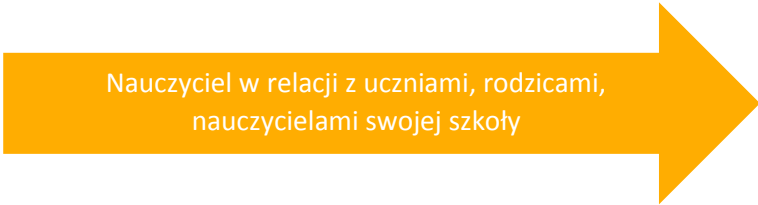
Agnieszka Pietryka

Na każdym etapie powstawania koncepcji szkoły ćwiczeń kluczowe było określenie kompetencji, roli, zadań, zakresu wsparcia dla nauczycieli szkół ćwiczeń. To nauczyciel jest najbliższym uczniem, kształtuje jego osobowość, rozwija kompetencje, towarzyszy w procesie uczenia się. Oczekiwania wobec tego kluczowego uczestnika „Modelu szkoły ćwiczeń” są zatem ogromne. Nauczyciele szkoły ćwiczeń:

- aktywnie doskonalą własny warsztat pracy;
- poszukują nowych rozwiązań w procesie nauczania – uczenia się uczniów;
- analizują dotychczas stosowane strategie nauczania i modyfikują je zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami uczniów oraz wykorzystują informację zwrotną od trenerów, obserwatorów, pracowników systemu wspomagania, szkół wyższych w procesie nauczania – uczenia się;
- podejmują wyzwania związane z wdrażaniem zdobytej wiedzy i umiejętności w pracy z uczniami – testują nowe rozwiązania organizacyjne, dydaktyczne, wychowawcze;
- współpracują z innymi nauczycielami, instytucjami systemu wspomagania, szkołami wyższymi;
- są gotowi do dzielenia się wiedzą i doświadczeniem, prowadzą ewaluację działań własnych i współpracowników;
- są autorami/współautorami publikacji, opracowań, programów itp.

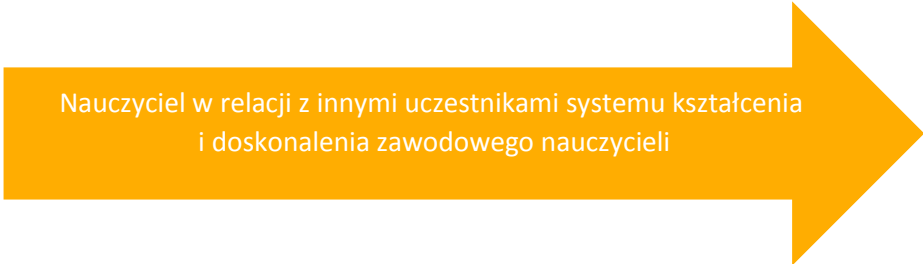
Pojawia się zatem pytanie, czy są już tacy nauczyciele, czy zechcą włączyć się w działania szkół ćwiczeń. Odpowiedź przynosi refleksja po realizacji projektu: są i podejmują wyzwania, jednak warto w tym momencie zwrócić uwagę, że nauczyciele pracują w określonych uwarunkowaniach środowiskowych, organizacyjnych co często determinuje, a czasem może ograniczać rozwój zawodowy. Potraktowanie szkoły ćwiczeń jako przestrzeni do rozwoju zawodowego dla nauczyciela wydaje się zasadne, a możliwość współpracy z innymi uczestnikami Modelu szkoły ćwiczeń powinna temu sprzyjać. Nauczyciel szkoły ćwiczeń musi być świadomy poszerzenia swojej dotychczasowej roli, co zostało przedstawione na schemacie:

W szkole:

Nauczyciel w relacji z uczniami, rodzicami,
nauczycielami swojej szkoły

W szkole ćwiczeń:

Nauczyciel w relacji z innymi uczestnikami systemu kształcenia
i doskonalenia zawodowego nauczycieli

Realizacja nowych wyzwań, związanych z poszerzeniem roli wymaga szczególnych działań, a przede wszystkim spełnienia czynników – ze strony samego nauczyciela oraz innych uczestników szkoły ćwiczeń – które determinują efektywną realizację zadań.

Czynniki determinujące rozwój zawodowy nauczyciela szkoły ćwiczeń:

- poznanie „Modelu szkoły ćwiczeń” i utożsamienie się z jego założeniami;
- analiza własnego potencjału zasobów, doświadczeń, gotowości na zmiany;
- doświadczenia w zakresie pracy z dorosłymi, innymi nauczycielami, studentami;
- wsparcie dyrektora i rady pedagogicznej;
- świadomy udział w całym procesie tworzenia i działania szkoły ćwiczeń;
- przekonanie, że jego działania w szkole ćwiczeń nie są incydentalnym wydarzeniem, ale że jest to proces i udział nauczyciela jest niezbędny na każdym etapie;
- udział w planowaniu pracy szkoły ćwiczeń oraz wyborze zadań, działań;
- wsparcie ze strony PDN, PPP, BP, szkoły wyższej w zakresie przygotowania materiałów, wyboru metod oraz sposobów ich realizacji, pokonywania barier, wspólnej refleksji nad realizacją;
- analiza w działaniu wspólnie z mentorem, doradcą metodycznym, dyrektorem, innym nauczycielem;
- możliwość analizy wykorzystania przez innych przygotowanych działań.

Analiza powyższych czynników pozwala na budowanie w szkole ćwiczeń przestrzeni, służącej rozwojowi zawodowemu nie tylko nauczyciela szkoły ćwiczeń, a poprzez to także innych nauczycieli, studentów.

Istotnym czynnikiem, związanym z realizacją zadań przez nauczycieli będzie wsparcie dla jego działań ze strony innych nauczycieli szkoły, dyrektora, ale także rozwijanie jego kompetencji wynikających z działań szkoły ćwiczeń. Niezbędne zatem jest budowanie wsparcia na poziomie wojewódzkim oraz ogólnokrajowym poprzez:

- przekazywanie informacji o wynikach badań oraz analiz środowiska edukacyjnego;
- informacji o najnowszych trendach, kierunkach, badaniach pedagogicznych;
- śledzenie i wdrażanie nowych metod pracy z uczniami;
- dostęp do nowych publikacji, zasobów, materiałów dydaktycznych;
- doskonalenie metod pracy z dorosłymi;
- budowanie przestrzeni do refleksji, wymiany doświadczeń;
- promocję osiągnięć nauczycieli szkół ćwiczeń.

Budowanie wsparcia dla nauczycieli szkół ćwiczeń musi odbywać się z udziałem placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych oraz uczelni wyższych. Oferta tych partnerów, dedykowana dyrektorom oraz nauczycielom szkół ćwiczeń musi potwierdzać zaangażowanie tych placówek w proces funkcjonowania szkoły ćwiczeń.

JAK PRACUJE SZKOŁA ĆWICZEŃ?

PROPOZYCJA PRZYGOTOWANA NA PRZYKŁADZIE WDROŻENIA W PILOTAŻU MODELU SZKOŁY ĆWICZEŃ

Justyna Maziarska-Lesisz, Elżbieta Miterka, Agnieszka Pietryka

Opracowany „Model szkoły ćwiczeń”, zgodnie z założeniami projektu został pilotażowo wdrożony do praktyki edukacyjnej. W wyniku naboru konkursowego kadra pedagogiczna 4 szkół ćwiczeń oraz 11 szkół współpracujących realizowała zaplanowane działania.

Zgodnie z przyjętą definicją szkoła ćwiczeń, czyli dokładnie szkoły, inne instytucje i placówki zaangażowane w realizację działań powinny współpracować na każdym etapie. Jest to niezbędne do wspólnego sformułowania celów, wyznaczenia obszarów oraz formułowania tematów dla szkoły ćwiczeń na każdy rok szkolny. Planowanie pracy to zadanie zespołu ds. rozwoju szkoły ćwiczeń – na etapie projektów konkursowych zespołu projektowego – który w swoich działaniach uwzględnił:

- kierunki polityki oświatowej państwa;
- wnioski z nadzoru kuratora oświaty;
- wnioski z egzaminów zewnętrznych, wynikające z raportów okręgowej komisji egzaminacyjnej;
- potrzeby wynikające z lokalnych strategii oświatowych, w tym zachodzące zmiany w systemie edukacji w Polsce;
- diagnozę potrzeb prowadzonych przez instytucje wspierające pracę szkoły;
- kierunki badań prowadzonych przez uczelnie wyższe.

Informacje uzyskane z przytoczonych powyżej źródeł stały się podstawą do postawienia celów oraz w dalszej kolejności zaplanowania działań dla poszczególnych uczestników szkoły ćwiczeń, ze szczególnym uwzględnieniem działań przyjętych w planach pracy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogiczny oraz współpracujących uczelni wyższych.

„Model szkoły ćwiczeń” wskazuje na zachowanie chronologii podejmowanych działań w tym zakresie, zgodnie ze zrealizowanymi działaniami można wyodrębnić następujące etapy, co przedstawia także schemat:

1. Wyznaczenie obszarów, tematów, zagadnień.
2. Analiza zasobów: kompetencji osób, wyposażenia szkół, oferty placówek doskonalenia nauczycieli (PDN), bibliotek pedagogicznych (BP), poradni psychologiczno-pedagogicznych (PPP) oraz programów nauczania uczelni.
3. Określenie potrzeb: kompetencje kadry, materiały itp.

4. Zaplanowanie działań, w tym wsparcie ekspertów w zakresie zadań merytorycznych, metodycznych, organizacyjnych, w tym wybór form i metod pracy na okres pilotażu.
5. Przygotowanie materiałów i zasobów wspierających kadre szkół ćwiczeń.
6. Upowszechnienie wypracowanych rozwiązań w środowisku edukacyjnym, wdrożenie do realizacji zadań w przestrzeni kształcenia, doskonalenia i rozwoju zawodowego nauczycieli, a służących wspieraniu rozwijania kompetencji kluczowych uczniów.

Etapy działania szkoły ćwiczeń w okresie pilotażu *Modelu szkoły ćwiczeń*

Planowanie pracy szkoły ćwiczeń na przykładzie pilotażu

1. Wyznaczenie obszarów, tematów, zagadnień

W trakcie realizacji pilotażu – zgodnie w wybranych czterema obszarami przedmiotowymi oraz z uwzględnieniem ośmiu kompetencji kluczowych, a także zdiagnozowanych zasobów szkół ćwiczeń, szkół współpracujących oraz placówek i instytucji zaangażowanych w działania pilotażowe – zostały sformułowane obszary, które stały się przedmiotem działań pilotażowych.

Dla obszaru przedmiotowego języki obce:

- wykorzystanie nowoczesnych technologii w nauczaniu języka obcego,
- rozwijanie kompetencji interkulturowej na lekcjach języka obcego (i nie tylko),
- rozwijanie autonomii ucznia w nauczaniu języków obcych,
- motywacja w procesie uczenia się języków obcych.

Dla obszaru przedmiotowego matematyka:

- rozwijanie umiejętności uczenia się matematyki przez uczniów (metoda czynnościowego nauczania matematyki, inicjowanie i rozwijanie myślenia matematycznego, sytuacje edukacyjne, zadania a problemy, typologia zadań, strategie rozwiązywania zadań, fazy rozwiązywania zadań według George Polya, narzędzia TOC, metoda biograficzna, nauczyciel mentorem, tutorem ucznia;
- budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się matematyki przez uczniów oraz rozwijania kompetencji i zainteresowań matematycznych uczniów w szkole ćwiczeń – metoda oceniania wspierającego, ocenianie kształtujące (OK), środki dydaktyczne, modele motywacji, indywidualizacja kształcenia, organizacja procesu nauczania – uczenia się matematyki w szkole, inicjatywy podejmowane przez nauczycieli i uczniów w tym konkursy przedmiotowe, uroczystości szkolne i inne, współpraca z rodzicami, przykłady inicjatyw podejmowanych we współdziałaniu ze środowiskiem lokalnym, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, biblioteką pedagogiczną itp.).

Dla obszaru przedmiotowego informatyka:

- rozwijanie kompetencji informatycznych u uczniów (kompetencje informatyczne a informatyczne kwalifikacje zawodowe, inicjowanie i rozwijanie myślenia komputacyjnego u uczniów).
- Przywództwo edukacyjne rola dyrektora i nauczyciela informatyki.
Nauczyciel informatyki w szkole ćwiczeń liderem promującym wykorzystanie narzędzi i środków TIK w szkole, model SAMR, sieci samokształcenia, budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się informatyki przez uczniów oraz rozwijania kompetencji i zainteresowań informatycznych uczniów w szkole ćwiczeń (metoda oceniania wspierającego, OK), środki dydaktyczne, modele motywacji, indywidualizacja kształcenia, organizacja procesu nauczania – uczenia się informatyki w szkole, inicjatywy podejmowane przez nauczycieli i uczniów w tym konkursy przedmiotowe, uroczystości szkolne i inne, współpraca z rodzicami, przykłady inicjatyw podejmowanych we współdziałaniu ze środowiskiem lokalnym, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, biblioteką pedagogiczną itp.).

Dla obszaru przedmiotowego przedmioty przyrodnicze:

- metoda naukowa jako podstawa rozwoju postawy badawczej wśród uczniów na lekcjach przedmiotów przyrodniczych, rola ośrodków edukacji pozaformalnej i wyższych uczelni w kształceniu postawy badawczej wśród uczniów na przedmiotach przyrodniczych;
- efektywne nauczanie – formy, metody pracy i narzędzia sprzyjające rozwijaniu kompetencji kluczowych, w szczególności wykorzystanie TIK na lekcjach przedmiotów przyrodniczych (modelowanie, programy symulacyjne, aplikacje użytkowe, materiały multimedialne, gry edukacyjne);
- budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się przedmiotów przyrodniczych (wyposażenie pracowni przedmiotowej, wykorzystanie otoczenia przyrodniczego placówki/środowiska itp.).

Tak sformułowane tematy stały się przedmiotem pracy nauczycieli, ekspertów oraz instytucji reprezentujących system doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz uczelni wyższych. Wybór szkół ćwiczeń odbywała się w trakcie realizacji szkolnych planów nauczania, działań zaplanowanych przez szkoły, a więc nie istniała szansa na skoncentrowanie się jedynie na zaplanowanych treściach, ale czynione były starania, związane z włączeniem tematów przynajmniej do części zaplanowanych działań.

2. Analiza zasobów: kompetencji osób, wyposażenia szkół, oferty PDN, BP, PPP oraz programów nauczania uczelni; określenie potrzeb: kompetencje kadry, materiały, itp.

Po sformułowaniu obszarów tematycznych została dokonana analiza zasobów oraz działania w zakresie zapewnienia optymalnych warunków do realizacji działań pilotażowych. W trakcie podejmowania kolejnych aktywności okazało się, że czas na skuteczne przygotowanie kadry szkół ćwiczeń był zbyt krótki. Od etapu wyłonienia szkół do uruchomienia pilotażu upłynęły zaledwie trzy miesiące, w tym gorący okres zmian organizacyjnych w oświacie, zakończenia roku szkolnego oraz wakacji, co nie sprzyjało pogotowaniu się do podjęcia nowych zadań. Zespół projektowy tak prowadził proces pilotażu, aby w jak najszerszym stopniu wykorzystywać zasoby szkół, w tym doświadczenia dyrektorów i nauczycieli. Zostały przeprowadzone rekrutacje związane z pozyskaniem grupy specjalistów, których zadaniem było wspieranie dyrektorów i nauczycieli, rozwój ich kompetencji i skoncentrowanie się także na wymianie doświadczeń, szukaniu inspiracji i podejmowaniu nowych wyzwań. Systematycznie prowadzona diagnoza zasobów szkół ćwiczeń, w tym wnikliwa analiza zgłoszeń do konkursu, bezpośrednie badania sondażowe, analiza wyników ewaluacji spotkań, itp. pozwoliły na określenie potrzeb oraz kierunków rozwoju. Umożliwiły także zaplanowanie działań, w tym wsparcie ekspertów w zakresie zadań merytorycznych, metodycznych, organizacyjnych oraz **wybór form i metod pracy na okres pilotażu oraz ich realizację.**

W „Modelu szkoły ćwiczeń” zaproponowane zostały metody pracy służące skutecznemu osiągnięciu celów szkoły ćwiczeń określonych dla projektu. Dla potrzeb pilotażu w celu weryfikacji przyjętych form i metod pracy szkoły ćwiczeń, jako istotne zostały wybrane sieci współpracy i samokształcenia oraz przygotowanie scenariuszy oraz nagranie lekcji. Wiodącą formą pracy, towarzyszącą szkołom przez cały okres pilotażowego wdrożenia były cztery sieci współpracy i samokształcenia, po jednej dla każdego z obszarów przedmiotowych. Praca sieci obejmowała zarówno spotkania stacjonarne, jak i pracę na platformie doskonaleniemiesci.pl oraz wizyty studyjne w szkołach ćwiczeń.

Kolejnym działaniem niezbędnym do realizacji zadań stawianych szkole ćwiczeń było przygotowanie praktycznych materiałów szkoleniowych. Realizacja tego zadania polegała na opracowaniu przez nauczycieli scenariuszy lekcji oraz przygotowaniu komentarzy przez doradców metodycznych. Materiał ten został wzbogacony wskazówkami ekspertów reprezentujących instytucje odpowiedzialne za doskonalenie zawodowe nauczycieli, jak i uczelni wyższych, gdzie prowadzone jest przygotowanie studentów do zawodu nauczycielskiego. Realizację procesu przygotowania scenariuszy, nagrań lekcji/wydarzeń edukacyjnych przedstawia załącznik.

3. Opracowanie materiałów przygotowanych w trakcie realizacji wybranych form i metod pracy w trakcie pilotażu.

Wnioski z analizy zasobów pozwoliły zespołowi projektowemu na pozyskanie grona ekspertów, którzy będą towarzyszyć kadrze szkoły ćwiczeń w trakcie pilotażu. Zadaniem ekspertów było przygotowanie materiałów, niezbędnych do realizacji zadań, zawierających inspiracje, poszerzenie oraz uzupełnienie działań nauczycieli. Eksperti, pracowali zgodnie z zaplanowanymi przez nauczycieli oraz zespół projektowy zadaniami. Materiały przygotowane przez ekspertów zostały udostępnione uczestnikom pilotażu, a także opublikowane na stronie internetowej ORE. W trakcie realizacji projektu zostały przygotowane:

- zestawy materiałów dla 4 obszarów przedmiotowych;
- kursy e-learningowe;
- opracowania zawierające przykłady dobrych praktyk: opisy działań innowacyjnych i działań zbieżnych z koncepcją szkoły ćwiczeń;
- materiały dla uczestników sieci współpracy i samokształcenia: Nauczyciel przed kamerą, materiały merytoryczne.

4. Upowszechnienie materiałów szkoleniowych i przedstawienie możliwości wykorzystania ich w procesie kształcenia nauczycieli oraz doskonalenia zawodowego

Efektem pracy szkół oraz ekspertów było przygotowanie oraz upowszechnienie w środowisku edukacyjnym materiałów szkoleniowych, które obejmowały:

- scenariusze lekcji;
- nagrania filmowe wybranych przez ekspertów fragmentów lekcji wraz z komentarzem metodycznym, opisującym główne zagadnienia metodyczne, organizacyjne zaprezentowane w trakcie lekcji,
- opisy zawierające możliwości wykorzystania przygotowanych materiałów w procesie kształcenia lub doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Wszystkie materiały są dostępne na stronie internetowej ORE i mogą być wykorzystywane w środowisku edukacyjnym.

Ponadto niezwykle cennym elementem działania szkół ćwiczeń jest ten poradnik. W części pierwszej zamieszczone są wskazówki, inspiracje związane z możliwościami wykorzystania przygotowanych zasobów z punkty widzenia:

- zadań kuratora oświaty,
- zadań organu prowadzącego szkołę,
- zadań dyrektora szkoły.

Te trzy punkty widzenia stanowią dla działań projektowych przedstawienie istoty roli szkoły ćwiczeń w środowisku edukacyjnym. Szkoła ćwiczeń poprzez przyjęte do realizacji zadania oddziałuje na środowisko edukacyjne. Zarówno prowadzone lekcje, przygotowane materiały czy rola lidera w inspirowaniu do innowacyjnych rozwiązań nadaje tej placówce szczególne znaczenie. Powoduje to jednocześnie potrzebę wsparcia kadry pedagogicznej szkół ćwiczeń przez istniejące wokół tej szkoły instytucje, a przede wszystkim podjęcie współpracy i realizowanie zaplanowanych działań w partnerstwie.

Po zakończeniu projektu działania związane z tematyką szkół ćwiczeń będą koncentrowały się wokół upowszechnienia przygotowanych materiałów oraz sposobów implementacji do działań instytucji, związanych z zapewnieniem wsparcia szkół, rozwoju zawodowego nauczycieli.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1.

ZAPLANOWANIE PRACY SIECI WSPÓŁPRACY I SAMOKSZTAŁCENIA

Anna Płusa

Sieci działały przez cały czas trwania pilotażu szkoły ćwiczeń i obejmowały następujące aktywności: praca na platformie doskonaleniewsieci.pl, spotkania stacjonarne, materiały ekspertów, szkolenia, przygotowanie do pisania scenariuszy, nagrań lekcji. Zaproponowana kategoria aktywności wybranych dla sieci było zdeteminowana zakładanymi efektami – przygotowanie scenariuszy zajęć oraz nagrań filmowych, które będą inspiracją dla innych szkół ćwiczeń.

Na przykładzie jednej z sieci – nauczycieli przedmiotów przyrodniczych – zostanie przedstawiony schemat działania jako propozycja do realizacji w trakcie projektów konkursowych. Koordynatorem sieci była Anna Płusa, nauczyciel bibliotekarz Regionalnego Ośrodka WOM w Częstochowie, która w wyniku diagnozy potrzeb uczestników sieci zaproponowała położenie szczególnego nacisku na wykorzystanie TIK w pracy nauczycieli przedmiotów przyrodniczych. Motywem przewodnim działań sieciowiczów stała się tematyka nowych technologii, zarówno w obszarze treści, jak i sposobów pracy. Uczestnikami byli nauczyciele przedmiotów przyrodniczych, dyrektorzy i nauczyciele bibliotekarze ze szkół ćwiczeń i szkół współpracujących w obszarze przedmioty przyrodnicze.

Cele pracy sieci zakładały, że uczestnicy:

- wykorzystują w swojej pracy dydaktycznej metodę naukową oraz promują wśród uczniów postawę badawczą na lekcjach przedmiotów przyrodniczych, poznają formy, metody pracy i narzędzia sprzyjające rozwijaniu kompetencji kluczowych, w szczególności wykorzystania TIK na lekcjach przedmiotów przyrodniczych;
- znają zasady budowania środowiska sprzyjającego uczeniu się przedmiotów przyrodniczych;
- rozumieją rolę ośrodków edukacji pozaformalnej i wyższych uczelni w kształceniu postawy badawczej na przedmiotach przyrodniczych.

Cele zostały osiągnięte poprzez realizację poniższych działań:

a) Praca na platformie doskonaleniewsieci.pl:

- Bieżące, cotygodniowe spotkania online na czacie uczestników prac sieci z koordynatorem.
- Udostępnienie zasobów biblioteki pedagogicznej z obszaru przedmiotów przyrodniczych; wykaz książek i pomocy dydaktycznych zakupionych przez Bibliotekę Pedagogiczną w Grodzisku Mazowieckim.
- Opublikowanie scenariusza przeprowadzonych zajęć (scenariusz lekcji przyrody w klasie szóstej „Dlaczego żarówka świeci?” – Małgorzata Sadowska; scenariusz lekcji biologii w klasach siódmych i drugiej klasie gimnazjum w Zespole Szkół Publicznych w Międzyborowie „Składniki odżywcze, ich rola i źródła” – Beata Buczna, scenariusz z lekcji w klasie czwartej „Etapy doświadczenia przyrodniczego” – Agata Ambroziak; scenariusz zajęć „Co ma piernik do wiatraka?” – Sylwia Bąbik; scenariusz zajęć „Jak bezpiecznie bawić się podczas ferii zimowych?” – Joanna Fechtner).
- Prezentacja online jednego narzędzia TIK wykorzystywanego na zajęciach dydaktycznych w postaci opisu zasadności i efektywności jego zastosowania w procesie uczenia się i nauczania (na platformie zostały opublikowane następujące opisy narzędzi TIK: ELEMENTS 4D – aplikacja służąca do odczytywania kodów pierwiastków – Małgorzata Sadowska; ANATOMY 4D – aplikacja służąca do rozpoznawania funkcji pracy serca oraz innych narządów ciała człowieka – Beata Buczna; QUIK Video Editor – aplikacja służąca do tworzenia klipów filmowych – Grzegorz Babicki; TELEFON Z APARATEM – wykorzystanie funkcjonalności smartfona na zajęciach edukacyjnych – Joanna Fechtner).
- Materiały informacyjne i samokształceniowe.

Przez cały czas trwania prac sieci współpracy i samokształcenia platforma stanowiła miejsce, w którym na bieżąco zamieszczane były przez koordynatora materiały dotyczące jej organizacji (harmonogramy spotkań, terminy wykonania zadań itp.) oraz służące samokształceniu (materiały ze szkoleń, prezentacje z konferencji, itp.). Należały do nich m.in.:

- autorskie instrukcje zamieszczanie materiałów na platformie oraz obsługi jej funkcjonalności opracowane przez koordynatora sieci;
- harmonogramy spotkań stacjonarnych;
- plan pracy sieci współpracy i samokształcenia;

- „Jak sieć współpracy i samokształcenia wspiera kształcenie kompetencji przyrodniczych?” – prezentacja ze spotkania uczestników sieci (6–7 października 2017 r. w Sulejówku);
- „Tworzenie materiałów promocyjnych i dydaktycznych z zakresu edukacji przyrodniczej w formie relacji multimedialnej (Photo Story 3 for Windows, Story Jumper)” – prezentacja ze spotkania uczestników sieci (9 grudnia 2017 r. w Sulejówku);
- „TIK dla przyrodników” oraz „Aplikacje mobilne w dydaktyce i obserwacji przyrodniczej” – prezentacje dotyczące zastosowania narzędzi TIK dla przyrodników ze spotkania uczestników sieci (5 lutego 2018 r. w Szkole Podstawowej nr 2 w Grodzisku Mazowieckim);
- „Nauczyciel przed kamerą” – materiał z warsztatów dotyczących pracy z kamerą;
- „Szkola ćwiczeń w powiecie grodziskim” – relacja z konferencji metodycznej;
- relacja z warsztatów dla uczniów dotyczących nagrywania audiobooka, które odbyły się w ramach realizowanego projektu edukacyjnego „Oczaruj mnie przyrodą”;
- konkurs przyrodniczy pod hasłem DOŚWIADCZENIE MIESIĄCA – opis inicjatywy Samorządu Uczniowskiego Szkoły Podstawowej w Elblągu dla uczniów klas VI;
- przykład dobrej praktyki konkursu z zakresu wykorzystania metody naukowej w pracy dydaktycznej nauczyciela przedmiotów przyrodniczych;
- „Przyrodnicza edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna” – bezpłatny poradnik specjalny Edukacji Biologicznej i Środowiskowej (materiał samokształceniowy)
- edukacja na rzecz zdrowia i bezpieczeństwa w szkole – materiały z bazą literatury dotyczącą edukacji na rzecz zdrowia i bezpieczeństwa w szkole, pochodzące ze zbiorów Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu oraz bibliotek pedagogicznych Dolnego Śląska (materiał samokształceniowy);
- „Pilotaż szkoły ćwiczeń – spotkanie dyrektorów i przedstawicieli szkół” – prezentacja ze spotkania konsultacyjnego (13 lutego 2018 r. w Warszawie).

b) Spotkania stacjonarne:

- Aplikacje mobilne w dydaktyce i obserwacji przyrodniczej, Grodzisk Mazowiecki.
- Aplikacje mobilne w dydaktyce i obserwacji przyrodniczej – prezentacja przykładowych narzędzi (2 godz. dydaktyczne).
- Jak wykorzystuję technologie w mojej pracy dydaktycznej? – przykłady dobrej praktyki (2 godz. dydaktyczne).
- Warsztat stacjonarny prowadzony przez koordynatora sieci dotyczący wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (e-zasobów i narzędzi).

- Podsumowanie dotychczasowych działań uczestników w ramach prac sieci i współpracy nauczycieli przedmiotów przyrodniczych. Jak przebiega moja praca na platformie doskonaleniawsieci.pl, jak realizujemy założone cele? (2 godz. dydaktyczne).
- Tworzenie materiałów promocyjnych i dydaktycznych z zakresu edukacji przyrodniczej w formie relacji multimedialnej cz. 1 – Photo Story 3 for Windows (2 godz. dydaktyczne).
- Tworzenie materiałów promocyjnych i dydaktycznych z zakresu edukacji przyrodniczej w formie relacji multimedialnej cz. 2 – Story Jumper (2 godz. dydaktyczne).
- Prezentacja opracowanych materiałów na forum grupy, propozycje wykorzystania w trakcie przygotowania scenariuszy zajęć otwartych (2 godz. dydaktyczne).

c) Inne formy kontaktów uczestników sieci (Facebook):

- Publikacja zdjęć wraz z opisem przeprowadzonych zajęć na stronie Szkoła ćwiczeń – przedmioty przyrodnicze na Facebooku i dodanie linka na platformę.
- Bieżąca aktualizacja dodawanych materiałów z zakresu edukacji przyrodniczej na portalu społecznościowym przez koordynatora sieci.

d) Informacja o przygotowanych materiałach dla uczestników sieci oraz przez uczestników sieci.

Wszystkie materiały opracowane w ramach prac sieci współpracy i samokształcenia były na bieżąco gromadzone i publikowane na platformie Doskonalenie w sieci. Należały do nich:

- Autorskie instrukcje zamieszczania materiałów na platformie oraz obsługi jej funkcjonalności.
- Harmonogramy spotkań stacjonarnych.
- Plan pracy sieci współpracy i samokształcenia.
- Wykaz literatury z zasobów biblioteki pedagogicznej z obszaru przedmiotów przyrodniczych.
- Scenariusze przeprowadzonych zajęć.
- Opisy narzędzi TIK.
- Prezentacje ze spotkań stacjonarnych.
- Materiały z konferencji i spotkań informacyjnych.
- Inne materiały samokształceniowe.

Z wypowiedzi uczestników wynika, że 90% respondentów oceniło bardzo wysoko organizację pracy sieci oraz zgromadzone materiały i poznane narzędzia (ocena 4–5).

Wśród mocnych stron pracy sieci (jej sukcesów) wskazywano:

1. Wysoki poziom merytoryczny spotkań stacjonarnych
2. Współpracę i wymianę doświadczeń.
3. Możliwość dopytania się o szczegóły projektu podczas czatów
4. Poznanie nowych pomysłów do wykorzystania na lekcjach.
5. Wspaniała pomoc i relacje z prowadzącą.
6. Poczucie przynależności do elity edukacyjnej.
7. Nawiązanie współpracy pomiędzy placówkami.
8. Warsztaty i szkolenia wspierające realizację zadań przewidzianych w ramach sieci współpracy.
9. Dostęp do materiałów samokształceniowych dostępnych na platformie.

Z kolei wśród słabych stron pracy sieci (jej niepowodzeń) wskazywano:

1. Nietrzymanie się wyznaczonych terminów – ze względu na brak czasu.
2. Brak materiałów scalonych w jeden dokument.
3. Zaangażowanie uczestników sieci.

Załącznik 2.

REALIZACJA SCENARIUSZY, NAGRAŃ LEKCJI/WYDARZEŃ EDUKACYJNYCH

Justyna Maziarska-Lesisz, Elżbieta Miterka, Agnieszka Pietryka

To było kluczowe działanie, które zostało określone dla szkół ćwiczeń. Nauczyciele nie odnieśli się do tego zadania z entuzjazmem, było to dla nauczycieli trudne, nie mieli doświadczeń w tym zakresie, a często po prostu była to dla nich sytuacja stresowa. W celu przygotowania ich do tego zadania zorganizowane zostały warsztaty „Nauczyciel przed kamerą” (materiały w załączeniu). W trakcie dwudniowego spotkania trenerzy rozwiali kolejne obawy nauczycieli, zaproponowali różne sposoby unikania zagrożeń. Kolejnym istotnym elementem tego szkolenia było wyrażanie informacji zwrotnej, związanej z prowadzeniem i obserwacją lekcji otwartej, co z kolei mogło pomóc w refleksji samego nauczyciela po obejrzeniu nagrania.

Warsztaty były dobrym wstępem do prowadzonych w trakcie drugiego semestru cyklu nagrań lekcji pokazowych. Lekcje te przeprowadzano zarówno w szkołach ćwiczeń, jak i szkołach współpracujących, tematy lekcji zaproponowali sami nauczyciele czy dyrektorzy. Nie były to specjalnie zaaranżowane sytuacje na potrzeby pilotażu, lekcje odbywały się zgodnie z planem pracy nauczyciela przygotowanym na dany rok szkolny. Zespół projektowy przygotował w uzgodnieniu z nauczycielami szkół ćwiczeń ramowy schemat scenariusza:

Ramowy scenariusz lekcji/zajęć/wydarzenia edukacyjnego (5 stron znormalizowanych rozumianych jako 1800 znaków ze spacjami na stronę) – schemat

I. Obszar tematyczny/problem

Stanowi wstęp do scenariusza, a jednocześnie umocowuje działania w nim zaproponowane w obszarze zagadnień z zakresu pedagogiki, psychologii bądź przedmiotu, którego dotyczy. W szczególności odwołuje się do założeń zawartych w „Modelu szkoły ćwiczeń”. Przykładowe obszary poddane analizie przez ekspertów merytorycznych pracujących w sieciach współpracy i samokształcenia w poszczególnych obszarach przedmiotowych:

Zdiagnozowane obszary:

a) języki obce:

- wykorzystanie nowoczesnych technologii w nauczaniu języka obcego,
- rozwijanie kompetencji interkulturowej na lekcjach języka obcego (i nie tylko),
- rozwijanie autonomii ucznia w nauczaniu języków obcych,
- motywacja w procesie uczenia się języków obcych.

b) matematyka: rozwijanie umiejętności uczenia się matematyki przez uczniów (metoda czynnościowego nauczania matematyki, inicjowanie i rozwijanie myślenia matematycznego, sytuacje edukacyjne, zadania a problemy, typologia zadań, strategie rozwiązywania zadań, fazy rozwiązywania zadań według George Polya, narzędzia TOC, metoda biograficzna, nauczyciel mentorem, tutorem ucznia, budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się matematyki przez uczniów oraz rozwijania kompetencji i zainteresowań matematycznych uczniów w szkole ćwiczeń – metoda oceniania wspierającego, OK, środki dydaktyczne, modele motywacji, indywidualizacja kształcenia, organizacja procesu nauczania – uczenia się matematyki w szkole, inicjatywy podejmowane przez nauczycieli i uczniów w tym konkursy przedmiotowe, uroczystości szkolne i inne, współpraca z rodzicami, przykłady inicjatyw podejmowanych we współdziałaniu ze środowiskiem lokalnym, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, biblioteką pedagogiczną itp.).

c) informatyka:

- rozwijanie kompetencji informatycznych u uczniów (kompetencje informatyczne a informatyczne kwalifikacje zawodowe, inicjowanie i rozwijanie myślenia komputacyjnego u uczniów).
- Przywództwo edukacyjne rola dyrektora i nauczyciela informatyki. Nauczyciel informatyki w szkole ćwiczeń liderem promującym wykorzystanie narzędzi i środków TIK w szkole, model SAMR, sieci samokształcenia, budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się informatyki przez uczniów oraz rozwijania kompetencji i zainteresowań informatycznych uczniów w szkole ćwiczeń (metoda oceniania wspierającego, OK), środki dydaktyczne, modele motywacji, indywidualizacja kształcenia, organizacja procesu nauczania – uczenia się informatyki w szkole, inicjatywy podejmowane przez nauczycieli i uczniów w tym konkursy przedmiotowe, uroczystości szkolne i inne, współpraca z rodzicami, przykłady inicjatyw podejmowanych we współdziałaniu ze środowiskiem lokalnym, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, biblioteką pedagogiczną itp.).

d) przedmioty przyrodnicze:

- metoda naukowa jako podstawa rozwoju postawy badawczej wśród uczniów na lekcjach przedmiotów przyrodniczych, rola ośrodków edukacji pozaformalnej i wyższych uczelni w kształceniu postawy badawczej wśród uczniów na przedmiotach przyrodniczych;
- efektywne nauczanie – formy, metody pracy i narzędzia sprzyjające rozwijaniu kompetencji kluczowych, w szczególności wykorzystanie TIK na lekcjach przedmiotów przyrodniczych (modelowanie, programy symulacyjne, aplikacje użytkowe, materiały multimedialne, gry edukacyjne);

- budowanie przyjaznego środowiska sprzyjającego uczeniu się przedmiotów przyrodniczych (wyposażenie pracowni przedmiotowej, wykorzystanie otoczenia przyrodniczego placówki/środowiska itp.).

II. Lekcja/wydarzenie edukacyjne: termin, czas trwania, godzina

Należy wskazać, czy scenariusz dotyczy:

- zajęć dydaktyczno-wychowawczych z wyszczególnieniem konkretnego obszaru dla I etapu edukacyjnego, klasy I–III, z uwzględnieniem, że takie zajęcia **nie trwają 45 minut** i stanowią element edukacji zintegrowanej z innymi obszarami kształcenia;
- lekcji odnoszących się do II etapu edukacyjnego szkoły podstawowej bądź III etapu edukacyjnego, czyli szkoły ponadpodstawowej;
- zajęć pozalekcyjnych, wydarzenia edukacyjnego bądź innej formy organizacyjnej jak wycieczka, święto szkolne/klasowe czy konkurs.

III. Zagadnienie metodyczne / cele dla praktykanta

Krótki opis założeń metodycznych, jakie stawia sobie za cel nauczyciel/autor scenariusza. Co stanowi dla nauczyciela myśl przewodnią zaprojektowanych działań? Czy jest to weryfikacja treści, wdrożenie efektywnych sposobów nauczania, analiza celów, dobór metod oraz form organizacyjnych w pracy z uczniem, indywidualne potrzeby ucznia, trudne sytuacje w procesie kształcenia? Co chciałby zobrazować, jakimi doświadczeniami podzielić się z innymi nauczycielami, zainspirować do współdziałania, udzielić rad i wskazówek praktykantom i młodym nauczycielom?

IV. Temat lekcji/zajęć/wydarzenia edukacyjnego

Temat, który może stanowić pytanie kluczowe, wprowadzenie do zagadnienia analizowanego podczas zajęć/lekcji czy też inspirację do podjęcia działań we wskazanym zakresie. Przystępując do jego konstruowania, należy mieć na uwadze, że stanowi on pierwszą informację dla uczniów, nauczycieli, rodziców, dyrektora, organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Warto pamiętać o tym, jakie informacje powinien zawierać i jakie przesłanie mu towarzyszy.

V. Treści nauczania

Odniesienie do zapisów zawartych w podstawie programowej wyrażone zapisem słownym bez wykorzystania symboli liczbowych. Młody nauczyciel czy student, który nie posługuje się biegle zagadnieniami zawartymi w rozporządzeniu, powinien móc odnieść się do nich na podstawie zapisów zawartych w scenariuszu.

VI. Przedmiot, etap edukacyjny, klasa

Czy to jest lekcja/zajęcia/wydarzenie edukacyjne? Jakiego przedmiotu bądź obszaru edukacyjnego dotyczy? Do którego etapu bądź etapów lekcja jest skierowana, do której klasy?

VII. Cele ucznia

Konstruując scenariusz z przesłaniem dla młodego nauczyciela bądź studenta, warto uwzględnić wyróżnienie celów ogólnych i szczegółowych ukierunkowujących odbiorcę na to, co poprzez planowaną lekcję/zajęcia będzie przez uczniów zdobywane, ćwiczone, doskonalone, tworzone, przeżywane i jakie szczegółowe stany rzeczy w zakresie wiedzy, umiejętności, przeżyć i zachowań uczniów (kompetencji społecznych).

Jako element planowania opierającego się na przewidywanych osiągnięciach uczniów należy wykorzystać cele operacyjne stanowiące opis czynności, które staną się przekonywującym dowodem uzyskania (rozszerzania, doskonalenia) kompetencji określonych w celach ogólnych i szczegółowych, np.:

Uczeń:

- rozwiąże (zadanie, problem teoretyczny lub praktyczny);
- wymieni, wyliczy (fakty, zdarzenia, osoby, wzory, reguły);
- rozróżni (cechy, gatunki, stany rzeczy);
- opíše (przedmioty, sytuacje);
- uzasadni, że...;
- wykona (wytwór, utwór artystyczny, określoną czynność);
- przetłumaczy na język obcy, z języka obcego (to i to);
- oceni (zjawisko, zdarzenie, proces, postawy moralne);
- zidentyfikuje (przedmiot, gatunek, problem);
- uzyska... poziom sprawności (dokładność, szybkość, ilość);
- wyszuka, odnajdzie (dowody, materiały, fakty, dokumenty);
- skomentuje (wydarzenia, zachowania);
- streści, opracowuje plan, konspekt;
- wypowie się swobodnie (na temat).

VIII. Metody pracy z uczniami

Ta część scenariusza przedstawia metody nauczania, czyli zaplanowane sposoby pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiające osiągnięcie zaplanowanych celów, bądź inaczej rzecz ujmując – zweryfikowany układ czynności nauczyciela i uczniów, realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowościach uczniów.

Wartość metody nauczania zależy przede wszystkim od tego, czy i w jakim stopniu nauczyciel zainicjuje z jej wykorzystaniem aktywność, samodzielność i zaangażowanie samych uczniów.

Można wykorzystać podział metod nauczania wg Wincentego Okonia, który odnosi się w głównej mierze do kształcenia ogólnego:

- metody podające (uczenie się przez przyswajanie);
- metody problemowe (uczenie się przez odkrywanie);
- metody waloryzujące (uczenie się przez przeżywanie);
- metody praktyczne (uczenie się przez działanie).

W jego zakresie należy wskazać szczegółowe techniki (np. przykłady metod aktywizujących), z których korzystać będzie nauczyciel podczas lekcji/zajęć. Na szczególną uwagę zasługuje metodyka kształcenia zintegrowanego, w której również należy dokonać doboru metod, jednak ich podział różni się od zaproponowanego powyżej. W tej części scenariusza warto również uwzględnić formy organizacji pracy z uczniami porządkujące organizacyjną stronę procesu nauczania – uczenia się i których zróżnicowanie umożliwia powstawanie kontaktów międzyjednostkowych i międzygrupowych oraz stwarza wiele nowych sytuacji dydaktyczno-wychowawczych, sprzyjających rozwojowi osobowości.

IX. Środki dydaktyczne (wykorzystane przez uczniów oraz przez nauczyciela)

Środki dydaktyczne to wszelkiego rodzaju przedmioty czy technologie oddziałujące na zmysły uczniów, których zadaniem jest ułatwienie poznawania rzeczywistości, jej odkrywania, przeżywania i projektowania zmian. Środki dydaktyczne sprzyjają usprawnieniu procesu nauczania-uczenia się i uzyskanie optymalnych osiągnięć szkolnych przez uczniów.

W przypadku technologii informacyjno-komunikacyjnych często się zdarza, że nauczyciel w sposób bezpośredni je wykorzystuje, dobierając ich zastosowanie do założonych celów i treści, zaś uczeń jest aktywnym odbiorcą, jednak w sposób bezpośredni nie stosuje technologii. Stąd zastosowany podział, który jest szczególnie istotny dla młodego nauczyciela i studenta projektującego scenariusze i rozpoczynającego swoje doświadczenia nauczycielskie.

X. Przebieg lekcji/zajęć/wydarzenia edukacyjnego

Część przedstawiająca przebieg lekcji/zajęć/wydarzenia edukacyjnego powinna mieć wyróżnione działania stanowiące początek i zakończenie oraz zawierać elementy ewaluacji procesu nauczania – uczenia się, który poprzez zainicjowane sytuacje dydaktyczne zrealizował nauczyciel. Szczególnie istotnymi elementami są opisy prezentujące budowanie relacji nauczyciel – uczeń/uczniowie, rozbudzanie motywacji wewnętrznej do samodzielnego uczenia się i podejmowania odpowiedzialności za proces, tworzenie przestrzeni do aktywności uczniów, wymiany doświadczeń oraz ocena, która jest narzędziem wspierającym ucznia w jego procesie uczenia się.

Kolejnym krokiem w pracy nad scenariuszami i nagraniami było zaangażowanie doradców metodycznych, którzy wybrali z lekcji istotne fragmenty, dokonali analizy metodycznej, co zostało wykorzystane jako komentarz metodyczny w nagraniu filmowym.

Przykładowy komentarz

SCENA NR 1	
czas trwania sceny od–do w minutach filmu	0.03–3.02
czas, od którego należy dołączyć komentarz	0.18
treść komentarza	Głównym celem sytuacji dydaktycznych aranżujących uczestnictwo dzieci w grach jest rozwijanie samodzielnej aktywności dziecka, kształtowanie jego poczucia sprawstwa, budowanie odporności emocjonalnej oraz wytrwałości i zaufania do siebie poprzez rozwijanie zdolności do wysiłku umysłowego w sytuacjach trudnych, pełnych napięć. Stosowanie gier w kształceniu zintegrowanym może stanowić wprowadzenie dzieci w proces kształtowania rozumowania matematycznego. Porównywanie, budowanie strategii rozwiązania, poszukiwanie najkorzystniejszych dróg do osiągnięcia sukcesu, odnajdywanie zasad, porządku, określanie i planowanie związków przyczynowo-skutkowych, to działania sprzyjające rozwojowi logicznego myślenia. Wstępem do realizacji gier matematycznych wykorzystujących dane pojęcie jest podjęcie przez nauczyciela działania systematyzującego kompetencje ucznia z zakresu pojęcia.
uwagi dla montażysty	Lektor czyta komentarz przed planszą z napisem...

SCENA NR 2	
czas trwania sceny od–do w minutach filmu	7.07-9.01
czas, od którego należy dołączyć komentarz	7.10 min
treść komentarza	Podczas zajęć, w których uczniowie korzystają z monografii liczby, aranżowanie przez nauczyciela sytuacji problemowych umożliwia dzieciom zaprezentowanie znajomości cyfr i dostrzeżenie prawidłowości systemu dziesiętnego. Sprzyja to podejmowaniu przez dzieci prób wnioskowania na temat budowy liczby jedno- i wielocyfrowej oraz różnicy w stosowaniu nazwy cyfra oraz liczba.
uwagi dla montażysty	Na ujęciu widać kosz na śmieci, proszę o jego usunięcie.

Wybrane fragmenty zajęć/wydarzeń wraz z nagraniem komentarzem metodycznym stały się podstawą do dalszej analizy i opracowania przykładów ich wykorzystania przez zainteresowanych przedstawicieli środowiska edukacyjnego.

Przygotowanie komentarzy: przedstawiciele placówek doskonalenia (PPP, BP, PDN) oraz szkół wyższych; dyrektorzy szkół

Dla szkoły ćwiczeń zostały przyjęte trzy płaszczyzny, dla których szkoła ćwiczeń może pełnić swoiste role, ale także w każdej płaszczyźnie pojawiają się instytucje i osoby istotne dla realizacji tych ról. W związku z tym miejsce szkoły ćwiczeń należy rozpatrywać jako element:

- systemu doskonalenia nauczycieli,
- systemu kształcenia nauczycieli,
- rozwoju zawodowego nauczyciela.

Takie postrzeganie szkoły ćwiczeń wymagało analizy przygotowanych scenariuszy oraz ich nagrań filmowym z punktu widzenia przedstawicieli systemu doskonalenia, jak i kształcenia nauczycieli. Taka analiza została przygotowana i stanowiła kolejny etap pracy, a jej efekt to cztery publikacje „Szkoła ćwiczeń dla rozwoju zawodowego nauczyciela”. Składają się na nie scenariusze zajęć, fragmenty lekcji wraz z komentarzem metodycznym oraz propozycje ich wykorzystania w realizacji zadań placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych oraz uczelni wyższych. Rozwój zawodowy nauczycieli został zdefiniowany w dwojaki sposób:

1. nauczyciel jako odbiorca oferty szkoleniowej PDN, korzystający ze wsparcia PPP w zakresie pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, odbiorca usług i zasobów biblioteki pedagogicznej czy uczący się w szkole wyższej (ta forma znana tradycyjna stosowana);
2. nauczyciel jako uczestnik/twórca działań tych instytucji (ta forma stosowana incydentalnie, mniej znana).

Propozycje przygotowane przez autorów reprezentujących te instytucje często odnoszą się do już istniejących wydarzeń lub są propozycjami wprowadzenia nowych rozwiązań, które angażują nauczyciela szkoły ćwiczeń już na etapie planowania, projektowania poprzez etap realizacji aż do etapu ewaluacji i wyznaczenia kolejnych zadań.

Opracowanie materiałów przez ekspertów z nadzoru pedagogicznego, organu prowadzącego, pracodawców

Końcowym etapem działań w zakresie planowania pracy szkoły ćwiczeń jest propozycja wykorzystania tego co wydarzyło się w okresie pilotażu, a tym samym spojrzenie z punktu widzenia trzech różnych grup: przedstawiciela kuratorium oświaty, organu prowadzącego szkoły, dyrektora szkoły. Autorzy tych fragmentów poradnika wskazują konkretne korzyści z efektów działań prowadzonych w okresie pilotażu oraz ich znaczenie dla realizacji zadań instytucji, które reprezentują. Dodatkowym elementem jest komentarz przedstawiciela

pracodawców, który zwraca uwagę na sylwetkę absolwenta i zderza to z oczekiwaniami przyszłych nauczycieli.

W zakresie **upowszechnienia wypracowanych rozwiązań w środowisku edukacyjnym, wdrożenia do realizacji zadań w przestrzeni kształcenia, doskonalenia i rozwoju zawodowego nauczycieli, a służących wspieraniu rozwijania kompetencji kluczowych uczniów** jako przykładowe można wskazać następujące działania:

- publikowanie materiałów na stronie internetowej wszystkich uczestników szkoły ćwiczeń, Ośrodka Rozwoju Edukacji itd.;
- konferencje upowszechniające działania szkoły ćwiczeń: lokalne, regionalne, ogólnokrajowe i międzynarodowe;
- publikowanie przykładów dobrych praktyk w zakresie wykorzystania działań szkoły ćwiczeń w procesie kształcenia, doskonalenia i rozwoju zawodowego nauczycieli;
- warsztaty w szkołach ćwiczeń.

Załącznik 3.

WYSTĄPIENIA PRZED KAMERĄ A MOWA CIAŁA

Zofia Domaradzka-Grochowalska, Agnieszka Kluszczyńska

„Po co nam przygotowanie do nagrania filmów? Przecież występujemy na co dzień” – mówią nieraz nauczyciele podczas zajęć dotyczących pracy z kamerą. Jeśli też tak uważasz, wiedz, że się z tobą zgadzamy! Jeśli na co dzień prowadzisz lekcje, to występujesz publicznie. Twoją publicznością są uczniowie, niekiedy inni nauczyciele lub osoby wspierające twoją pracę. Czasem ich znasz, czasem nie.

Na czym więc polega różnica między prowadzeniem lekcji „na żywo” i lekcji nagrywanej?

Przede wszystkim wystąpienia, które nie są nagrywane, są swego rodzaju happeningami. Wydarzenie takie jak lekcja czy wykład ma swój czas i miejsce. Po jego zakończeniu pozostaje wspomnienie, ślad pamięciowy, który ulega z czasem zatarciu...

Nagrania nie ulegają zatarciu. Można je wielokrotnie odtwarzać i upowszechniać. Widz nie ogląda ich bezpośrednio, nie czuje atmosfery podczas spotkania, nie może z tobą porozmawiać. Ponadto nagrania są utrwalone za pomocą kamery – urządzenia pomiędzy tobą i odbiorcą. Praca z kamerą kieruje się swoimi prawami i wie o tym każdy, kto choć raz doświadczył nagrywania swojej wypowiedzi. Kamera jest obiektywna i bezwzględna: zdemaskuje między innymi zbyt ekspresyjną mimikę i nieodpowiednią gestykulację, bezlitośnie pokaże problemy z utrzymaniem kontaktu wzrokowego z uczestnikami spotkania lub uczniami podczas lekcji. Obnaży także to, że się garbisz, a ramiona twojej marynarki podniosły się do wysokości uszu.

Zanim napisałyśmy ten artykuł, wiele osób pytało nas o to, jak zachowywać się podczas nagrania. Czy stać prosto, jak się poruszać, jak ułożyć ręce? Czy przed kamerą wypada się często uśmiechać? O czym pamiętać, kiedy mamy zamiar wesprzeć się gestami? W jaki sposób zachowywać kontakt wzrokowy z rozmówcami? Na te i inne pytania starałyśmy się odpowiedzieć podczas naszego spotkania. Teraz zapraszamy do lektury praktycznego przewodnika na temat zachowań przed kamerą. Znajdziecie w nim odniesienia do tych elementów, które razem przećwiczyliśmy podczas szkolenia, oraz kilka dodatkowych propozycji. Mamy nadzieję, że dzięki temu przygotowaniu będziecie mogli w pełni skupić się na prowadzeniu lekcji, a kamera stanie się nieistotnym elementem tła.

Wizerunek

Wizerunek to dostrzegalne, fizyczne cechy człowieka tworzące jego wygląd i pozwalające na identyfikację osoby wśród innych ludzi (Wojnicka, 1990, s. 107).

Każdy z nas ma własny wizerunek, lecz nie każdy jest świadomy jaki obraz siebie przekazuje innym. Pojęcie wizerunku obejmuje nie tylko cechy fizjonomiczne człowieka, ale też inne

charakterystyczne elementy identyfikacyjne takie jak: okulary, fryzura, makijaż, ubiór, rekwizyt, charakterystyczny sposób poruszania się, głos itp.

Ponadto wizerunek buduje:

- **wiarygodność** – kiedy wyglądasz, mówisz i zachowujesz się tak jak deklarujesz;
- **kompetencję** – kiedy wiesz w czym jesteś najlepszy, w czym dobry i z czym sobie poradzisz;
- **opanowanie** – kiedy zarządzasz swymi emocjami, nie ulegasz impulsom;
- **poczucie własnej wartości** – kiedy jesteś świadomy, swobodny, pewny siebie, życzliwy;
- **stałość** - kiedy niezmiennie i konsekwentnie utrzymujesz wysoki poziom.

Wizerunek każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej podlega ochronie prawnej. Gwarantuje nam to przede wszystkim Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny.

Art. 23

„Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, **wizerunek**, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”⁴.

Warto wiedzieć, że na mocy innego aktu prawnego jakim jest Ustawa z dnia 04.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, rozpowszechnianie wizerunku podlega pewnym regulacjom:

Art. 81

„1. **Rozpowszechnianie wizerunku** wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. W braku wyraźnego zastrzeżenia zezwolenie nie jest wymagane, jeżeli osoba ta otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie.

2. Zezwolenia nie wymaga rozpowszechnianie wizerunku:

- 1) osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych;
- 2) osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza”⁵.

⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 93, Art. 23, s. 4.

⁵ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. z 1994 r. nr 24, poz. 83, Art. 81, s. 46.

Atrakcyjność fizyczna

Ludziom atrakcyjnym fizycznie częściej przypisywane są pozytywne cechy charakteru (uczciwość, inteligencja, sympatyczność), a także na ogół ludzie bardziej wierzą ich opiniom. Atrakcyjność fizyczna nie oznacza tego, że musisz wyglądać jak telewizyjny prezenter lub modelka. Oznacza natomiast zadbanie o swój wygląd, aby był elegancki i schludny. Bądź prezentem dla ludzi, którzy mają cię oglądać i słuchać. Jesteś żywą reklamą tego co prezentujesz, dlatego Twoje wystąpienie zostanie mocno skojarzone z twoją osobą, wyglądem i z emocjami, jakie wywołasz.

Postawa

Krótko: powinna być naturalna i wyprostowana, więc ściągnij łopatki, żeby nie garbić się i nie pochylać. Stojąc przed kamerą, znajdź mocne oparcie dla obu stóp. Pamiętaj o luźnych ramionach i swobodnie poruszającej się głowie („samochodowy piesek”). Innym ważnym elementem jest sposób siedzenia. Kiedy siadasz – zrób to powoli, aby nie opaść bezwładnie na krzesło. Siadanie i siedzenie powinno być świadomą czynnością. Paniom proponujemy zwrócić uwagę na układ nóg, zwłaszcza jeżeli występują w sukienkach lub wąskich spódnicach. Zamiast splatać nogi lub zakładać je na siebie, można ułożyć je równolegle, prosto lub lekko ukośnie do podłogi, tak aby nogi pozostały złączone i równolegle ułożone, a kolana stykały się. Gdy marynarka podnosi się do góry, wystarczy lekko pociągnąć ją w dół i usiąść na dolnej tylnej krawędzi.

Czego należy unikać:

- kołysania się, cofania i powracania, przestępowania z nogi na nogę – dekoncentruje to słuchaczy i widzów nagrania;
- unoszenia nogi, pocierania nią o drugą nogę, stania w pozycji „na bociana” – przykuwa uwagę słuchaczy nie tym co mówisz, lecz tym czy się wywrócisz;
- przenoszenia ciężaru ciała na jedną nogę i oscylowania wokół środka ciężkości – ludzie obserwują te wyczyny, bo ruch przyciąga uwagę;
- szybkiego marszu po sali i zataczania kółek – nie utrzymujesz kontaktu wzrokowego i mówisz do ścian zamiast do ludzi.

Gestykulacja

Po pierwsze: występując przed kamerą, nie należy przesadnie gestykulować. Gesty zdecydowane i szerokie, które świetnie się sprawdzają w dużych pomieszczeniach, podczas nagrania mogą wydać się przerysowane i niestosowne (widz ogląda ciebie, nie całe pomieszczenie). Nie jest wskazane także żywe gestykulowanie obiema dłońmi, kiedy siedzimy. Gestykulacja powinna odbywać się w linii prostokąta: od połowy klatki piersiowej do mniej więcej połowy brzucha. Nie gestykulujemy w obrębie twarzy oraz poniżej wysokości pępka. Szczególnie dotyczy to tzw. gestów obronnych, kiedy splecionymi dłońmi

przykrywamy okolice intymne. Podczas gestykulacji dłonie powinny być lekko ugięte, skierowane wewnętrzną stroną do uczniów, uczestników wystąpienia. W niektórych sytuacjach potrzebujemy gestów podkreślających nasze stanowisko. Ważne, aby nie były to gesty związane np. z zaciśnięciem pięści lub uderzenie grzbietem dłoni w drugą dłoń. Warto znaleźć swoje gesty, które stosujemy jako podkreślenie, przeciwyczyć je i stosować świadomie według potrzeb. Nieświadome gesty, właśnie takie jak zaciśnięte pięści lub uderzenia dłońmi, mogą być odebrane jako agresja – jakby mówca przygotowywał się do walki. Niektóre gesty mają odmienne znaczenie w różnych kulturach. Warto mieć tego świadomość, np. popularna w naszym kraju „figa” (kciuk umieszczony pomiędzy palcem wskazującym i środkowym) oznacza „właśnie, że nie” lub „mylisz się”, w krajach na południu Europy jest gestem obraźliwym i oznacza w delikatnym ujęciu: „spadaj”.

Nieświadomie stosowane gesty takie jak: dotykanie okolic nosa, szyi, pocieranie potylicy lub częste odkształcanie odbierane są przez większość ludzi jako oznaki kłamstwa. Nie zawsze oznacza to, że ktoś kłamie, jednak widz tak może pomyśleć. Warto ich unikać.

Mimika i uśmiech

Podczas wystąpienia przed kamerą pamiętajmy przede wszystkim o sympatycznej mimice i uśmiechu. Osoby o ponurych twarzach, a także o tak zwanej kamiennej mimice, wywierają z reguły negatywne wrażenie. Warto zadbać o podniesienie kącików ust poprzez prosty zabieg „uśmiechania się oczami”. Jak to zrobić? Przypomnij sobie radosne, ciepłe wydarzenie ze swojego życia. Zanurz się w nim przez chwilę i zatrzymaj to uczucie. Następnie uświadom sobie napięcie mięśni swojej twarzy. Zapamiętaj je! Właśnie takiego wyrazu twarzy potrzebujesz, aby być odbierany jako osoba sympatyczna i życzliwa. Początkowo może to być trudne, dlatego musisz poćwiczyć!

Kontakt wzrokowy

Jest to element, o który warto szczególnie zadbać. Pułapką, w którą łatwo wpadają niedoświadczeni mówcy, jest mówienie do osoby lub osób, które przyjaźnie i żywo komunikują się z nimi pozawerbalnie – uśmiechają się, często przytakuja ruchem głowy. Aby uniknąć tej pułapki, podziel przestrzeń przed sobą na 3–4 sektory i kieruj wzrok kolejno do sektorów. Dzięki temu łatwiej ci będzie utrzymać kontakt wzrokowy z uczniami lub uczestnikami Twojego wystąpienia.

Artykulacja

Na początek warto jest zadbać o otwarcie krtani. Pozwoli to na dobrą artykulację oraz uniknięcie wysiłkowego mówienia. Mówienie na ściśniętej krtani lub zaciśniętych zębach zarówno jest niekorzystnie odbierane przez słuchaczy, jak i mocno nadwyręża twój aparat mowy, a to prosta droga do jego uszkodzenia. Podstawowym sposobem na otwarcie krtani jest chuchanie. Delikatnie „pochuchaj” 3–4 razy. Następnie dołóż do wydechu samogłoskę

„a”: początkowo nisko, stopniowo podnosząc wysokość dźwięku. Powtórz to samo z samogłoską „o” i pozostałe. A potem po prostu zacznij mówić...

Dykcja

Dykcja związana jest przede wszystkim ze świadomym posługiwaniem się mięśniami twarzy. Na początek wykonaj kilka ćwiczeń mięśni twarzy:

- Otwórz szeroko usta („koci pyszczek”).
- Poruszaj językiem na boki (sprawdzamy, czy nie mamy w ustach resztek jedzenia).
- Wyciągnij język przed siebie (pokazywanie języka).
- Zamlaskaj (teraz możesz).

Jako trening polecamy zaśpiewanie piosenki [„Dykcja”](#) razem z Arturem Barcisiem.

Tekst piosenki:

DYKCJA

(2x)

„Gęba, kępa, kędy,
Dęba pęka, tędy,
Rębacz, stęka, zęby,
Treść, Sierpc, sierść.
Zgiełk, igiełka, len,
Kiełk i giełda, hen,
Pchełki, mgiełka, serc,
Perć, tędy.

To...

To jest mój wyraz troski o spółgłoski
O ojczysty język polski
Mozolna musztra słów, by język zdrów
Bezbłędnie moje słowa niósł
Ze sceny, estrady, ekranu i stąd, wargowo, zębowo, eliminując błąd, więc...

(2x)

Gęba, kępa, kędy,
Dęba pęka, tędy,
Rębacz, stęka, zęby,
Treść, Sierpc, sierść.
Zgiełk, igiełka, len,
Kiełk i giełda, hen,
Pchełki, mgiełka, serc,
Perć, tędy.

Bo...

Dźwięku powstawanie – To wprawianie jest powietrza cząstek w drganie poprzez nasadę (nosa), krtań, gdzie źródło drgań aż w końcu poprzez dwie z trzech jam: gardłowa, nosowa i ustna, ha ha ha w tej jamie zaranie artykulacja ma, więc...

(2x)

Gęba, kępa, kędy,

Dęba pęka, tędy,

Rębacz, stęka, zęby,

Treść, Sierpc, sierść.

Zgiełk, igiełka, len,

Kiełk i giełda, hen,

Pchełki, mgiełka, serc,

Perć, tędy.

To nie jest trudne nietrudne, nietrudne, ale nudne nietrudne!”⁶

Ponadto polecamy ćwiczenia tzw. łamańcami językowymi (za Oczkoś, 2007, s. 66–71).

„Polecenie: Zaczynaj powoli wymawiać każde zdanie i powtarzaj je wielokrotnie. Jeżeli uda ci się wypowiadać zdania poprawnie bez przekręcania brzmienia słów, zwiększ tempo. Dobrej zabawy!

1. Ruda Renata rysowała rydze, Robert rozdarł rękaw, Romek reperuje rower, a Rebeka rozwinęła różowe ręczniki.
2. Tracz tarł tarcicę tak takt w takt, jak takt w takt tarcicę tatarak tarł.
3. czarna krowa w kropki bordo gryzła trawę, kręcąc mordą. Czarnym rogiem groźnie rusza. W Romku aż truchleje dusza.
4. Dziurawiec i bratek rosną na skraju boru.
5. Narąb drew i złóż ich naręcze na skraju obory. (...)”

Ćwiczenia oddechowe – dla „miechów ćwiczenia”

Ćwiczenie 16-tka: wdech (4 sek.), zatrzymaj powietrze (4 sek.), wydech (4 sek.), zatrzymaj powietrze (4 sek.).

Ćwiczenie ze świeczką: Stajemy wygodnie w lekkim rozkroku. Trzymamy zapaloną świecę w odległości ok. 25 cm od twarzy na wysokości ust. Drugą rękę kładziemy na brzuchu, sprawdzając ruchy przepony. Wykonujemy szybki wdech nosem. Wydychamy powietrze najwolniej jak potrafimy, tak żeby płomień świecy był jak najdłużej odchylony od nas. Wykonujemy szybki wdech nosem. Wydychamy powietrze zmieniając rytm wydechu, tak by płomień na przemian raz się pochylał, raz podnosił (Oczkoś, 2007, s. 66–71).

Więcej ćwiczeń znajdziesz w polecanej przez nas książce „Sztuka poprawnej wymowy czyli o bełkotaniu i fałunieniu” Mirosława Oczkosia.

⁶ Tekst pochodzi ze strony https://www.tekstowo.pl/piosenka.artur_barcis.dykcja.html [dostęp dn. 1.12.2018].

Strefy dystansu i ruch sceniczny

Strefy dystansu komunikacyjnego opisują zależności przestrzenne między Tobą i grupą ludzi, z którymi rozmawiasz (komunikacją minimum dwóch osób). Edward T. Hall, amerykański etnolog zaproponował podział stref proksemicznych na 4 przestrzenie komunikacyjne (Jacko, 2006, s. 75).

Z dużym uproszczeniem możesz wykorzystać ten podział do zaplanowania swoich działań podczas wystąpienia publicznego:

- Strefa intymna – 45 cm i mniej
Nie przekraczaj! Wchodząc w ten obszar bez akceptacji drugiej osoby można wywołać u niej silny dyskomfort.
- Strefa osobista – od 45 cm do 1,2 m
Umożliwia podanie przedmiotu, uściśnienie ręki, zapewnia bardzo dobrą widoczność mimiki twarzy i gestów.
- Strefa społeczna – od 1,2m do 3,6 m
Standardowy dystans podczas wystąpień publicznych w małych pomieszczeniach. Wymaga głośniejszej wymowy (mówimy „do ściany za uczestnikami”). Ważne jest przenoszenie kontaktu wzrokowego pomiędzy sektorami odbiorców.
- Strefa publiczna – od 3,7 m do 4,5 m
Gesty stają się bardziej istotne niż mimika, wymaga głośniejszej wymowy (mówimy „do ściany za uczestnikami”). W tej strefie najczęściej pracują nauczyciele podczas lekcji.

Kilka wskazówek odnośnie ruchu scenicznego:

- Zapoznaj się wcześniej z przestrzenią do wykorzystania podczas wystąpienia.
- Zaplanuj swój ruch sceniczny (ułożenie rzutnika, przeszkody typu biurko itp.).
- Poruszaj się w przestrzeni, którą masz do wykorzystania.
- Umocuj np. mocną taśmą kable i innych ruchomych elementy, o które możesz się potknąć.
- Wskazuj na pomoce, slajdy, rysunki otwartą dłonią.
- Zadaj o tło – uprzątnij niepotrzebne elementy, sprawdź jak prezentujesz się na tle np. włączonej tablicy interaktywnej w kamerze.
- Sprawdź czy podłoga lub inne elementy w klasie wydają jakieś niepożądane dźwięki (skrzypienie itp.). Warto w miarę możliwości usunąć je przed nagraniem.

Wygląd – połowa sukcesu

Kamera widzi wszystko! Warto zadbać, aby twoja twarz wyglądała świeżo, nie była spocona i błyszcząca. Przed wystąpieniem nałóż trochę pudru lub po prostu przetrzyj twarz chusteczką higieniczną. Należy też krytycznie przyjrzeć się swojemu ubraniu. Każde zagniecenie będzie w nagraniu o wiele bardziej widoczne. Kamera nie znosi kratek, prążków

i cienkich pasów. Na ekranie powstaje wrażenie, że te wzorki „chodzą”, wirują i odciągają uwagę widza.

Ubranie powinno być stonowane, lepiej jest unikać jaskrawych kolorów. Polecane kolory to granatowy, niebieski, kolory pastelowe. Uwaga dla pań – uważajcie na czerwoną szminkę, szczególnie jeśli jej odcień wpada w pomarańczowy kolor, ponieważ może to spowodować, że Twoje piękne białe zęby będą wyglądały ... jakby były żółte! Lepiej wybrać szminkę wpadającą w odcień fioleto lub pudrowego różu niż w odcień pomarańczowy.

Trema i co z nią zrobić?

„Trema – podniecenie połączone ze zdenerwowaniem, objawiające się przed publicznym wystąpieniem” (Słownik języka polskiego PWN)

Trema jest niespecyficzną reakcją organizmu, zarówno w sferze psychicznej, jak i fizjologicznej, na sytuację ekspozycji społecznej. Wystąpienie publiczne wiąże się z koniecznością autoprezentacji i stresem, z którym należy sobie poradzić aby zadbać o jakość wystąpienia. Jaką strategię wybierzemy w kontekście danej ekspozycji społecznej, w dużej mierze zależy od nas samych.

My polecamy pracę z ciałem poprzez wykonanie kilku ćwiczeń – np. z ćwiczeniem „woźnica”.

Instrukcja: Siedzimy na krześle. Nogi, ręce i głowa luźno zwisają przez ok. 3–4 sek. Następnie unosimy poszczególne części ciała w naturalnym i swobodnym geście „witamy przyjaciela” Powtarzamy 3 razy.

Warto też skorzystać z [podpowiedzi Amy Cuddy](#), które znajdziecie w jej wystąpieniu podczas konferencji TED.

Pamiętaj, aby przed kamerą:

- Kontrolować swoje zachowania niewerbalne.
- Nie przesadzać z gestykulacją i mimiką.
- Nie błędzić oczami po studiu.
- Zachowywać sympatyczną mimikę.
- Patrzeć w stronę kamery lub rozmówcy.
- Zachowywać wyprostowaną i naturalną postawę.
- Siedzieć na krześle lub fotelu w elegancki sposób.
- DOBRZE SIĘ PRZYGOTOWAĆ!

Na zakończenie

Wystąpienia publiczne to sztuka, której trzeba się nauczyć. Warto w tej sytuacji zadbać o siebie i być dla siebie nieco łaskawym. Bo jeśli sam nie uwierzysz w siebie, to kto uwierzy tobie?

Dlatego dostajesz zadanie domowe: obejrzyj krótki film „[Anielska lekcja miłości](#)” i wykonaj zawarte w nim polecenie.

Życzymy Ci dobrych występów przed kamerą!

Bibliografia

Wojnicka E., (1990), *Prawo do wizerunku w ustawodawstwie polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej”, z. 56, s. 107.

Oczkoś M., (2007), *Sztuka poprawnej wymowy, czyli o bełkotaniu i fałunieniu*, Warszawa: Wydawnictwo RM.

Jacko J.F., (2006), *Zarządzanie dystansem w edukacji i w biznesie: Antropologiczne założenia proksemiki i ich wpływ na strategie komunikowania*, [w:] Maliszewski W. (red.), *Komunikowanie społeczne w edukacji. Dyskurs nad rolą komunikowania*, Toruń: Wydawnictwo A. Marszałek, s. 75.